

Ціна 2.00 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

РІК XXXIII.

КВІТЕНЬ — 1982 — APRIL

Ч. 4 (386)

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney (on leave)

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волинняк

Видас

Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Мар'ян Дальний — головний редактор

(у відпустці)

Члени Редколегії: Тоня Горохович, Василь І. Гришко,
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Іван Манастир-
ський, Карпо Роговський.

Адміністратор — Григорій Мороз, тел. 252-4553

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

КАНАДА — 15 доларів

США — 15 доларів

АВСТРАЛІЯ — 14 австрал. доларів

Всі інші країни рівновартість 15 доларів
американських.

Чек і грошові перекази виписувати на
"NOWI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Австралії:

Mr. T. Myronenko, P. O. Box 302
Parramatta, N. S. W. 2150 Australia

У Великобританії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Hrushetsky
2635 Spruce Street
River Grove, Ill. 60171, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevsykyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Тандер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko, 133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont. P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOWI DNI

Box 126, Postal Station "N"
TORONTO, ONT., CANADA
M8V 3S4

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Від Редакції — ХРИСТОС ВОСКРЕС	1
Чеслав Мілош — МОЛИТВА	1
Юрій Буряківець — МОВА	2
Левко Гусин — ПОЕЗІЯ	3
Христя Мульткевич-Клюковська — СЛІДИ ВЕСНЯНОГО ФОЛКЛОРУ	4
Богдан Цимбалістий — ТАВРО БЕЗДЕРЖАВ- НОСТИ	7
Леся Богуславець — НА ПРОЩУ ДО РІДНОЇ ЗЕМЛІ	12
Петро Григоренко — ЯК ЛИСТ ДО РЕДАКЦІЇ ПОПАВ ДО САМВИДАВУ	14
Любимна Терещенко — АНДРІЙ АНДРІЙОВИЧ ТЕРЕЩЕНКО	17
Лев Яцкевич — ЮЛІАН ТУВІМ — МИСТЕЦЬ ПОЕТИЧНОГО СЛОВА	20
Дмитро Чуб — Третій Том "ВИБРАНОГО" ПРОФ. Д-РА Ю. БОЙКА	22
Дмитро Зільберман — ПОКИ ІДЕ "ШВИДКА ДОПОМОГА"	24
Петро Росенко — УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА В РУМУНІЇ	27
ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ	28
С. Діброва — АВТОРСЬКИЙ ВЕЧІР ПИСЬМЕН- НИКА Є. ГАРАНА	30
Архип Данилюк — ЖИВА КНИГА ІСТОРІЇ НОВІ ВИДАННЯ. СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ	31

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

о. Василь Романюк, червень 1981 р.

- Передруки і переклади дозволені за поданням джерела.
- Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції.
- Незамовлених матеріалів редакція не повертає.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріали.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

ВІД РЕДАКЦІЇ

Христос Воскрес!

Знаємо, що це число "Нових днів" попаде у Ваші руки, шановний читачу і читачко, вже після того, коли Ви відсвяткували Світлий Великдень — день Воскресення Христового. Але знаємо також, що ще не пізно привітати Вас нашим тисячолітнім "Христос Воскрес!". Зрештою, це зовсім не запізно: живе завжди воскресає з мертвих — коли є віра, і тоді мертве стає насправді не мертвим, а просто *завмерлим*. Як ось Природа. Або ж як Україна...

Воскресення Ісуса Христа — це не тільки символ Природи або України. Це також історична подія, яка має самостійне значення — як факт. Невірний, який сумнівається у цьому, може переконатися, придивившись, як успішно наша недо-

скнала медицина здійснює *реанімацію* — навіть тепер, у вік недобросовісних лікарів. То хіба ж подобає нам сумніватися в тому, що Автор усього сущого — Бог — зумів воскресити свого Посланця?

ХРИСТОС ВОСКРЕС — і це заповідь воскресіння всього, у що ми віримо. Тому портрет о. Василя Романюка на першій сторінці обкладинки Вашого журналу — не випадковість. Отець Василь — не політик, що маскується під священика — як думають його тюремники та деякі "політики" в еміграції. Жодна маска не забезпечить такої стійкості, як його стійкість. Тільки віра забезпечує і стійкість, і перемогу.

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Чеслав МІЛОШ

МОЛИТВА

За добро щедре,
З Божих рук узятє.
За скарби віри
І побожні свята,

За труд і працю.
Овочі зусилля,
Хвилини сили
І довге безсилля,

За мир, боріння,
Здоров'я й хвороби.
За усміх щастя
І сльози жалоби,

За хрест важений,
Що на плечах несеш.
Хай буде слава
Ісусу Христу.

З польської переклав

І. Манастирський

ДО 60-ЛІТТЯ ЮРІЯ БУРЯКІВЦЯ

Юрій Дмитрович Буряківець — за фахом учитель середньої американської школи — народився 26 квітня 1922 року в м. Чорнобилі на київському Поліссі, в родині службовця.

У 1929 році ціла родина Дмитра Якимовича, батька поета, переїздить до Києва, де малий Юрко, знаючи вже напам'ять "Гайдамаки" Т. Шевченка, відвідує школу. В зв'язку з короткозорістю, пізніше, був звільнений з військового обліку.

Після приходу німців працює матросом на газаході Т-34, і плаває рейсом Київ-Мозир-Пінськ.

У Німеччині працював у "бавера" в селі Еллі-гохвелі Ландсберзького повіту, Баварія.

Після закінчення війни — студент Українського Вільного Університету в Мюнхені, куди він доїжджав з Авгсбургу.

За цей час виходять такі збірки поезій: "Слово про Україну", Авгсбург 1946 рік, "До вершин Духа", Авгсбург, 1948 рік, "Зірниця", Авгсбург, 1960 рік.

Переїздить океан у липні 1949 року, і працюючи фізично, продовжує навчання, спочатку в Дебюкському університеті, Дебюк, стейт Айова,

далі вчиться в Алаянс-коледжі, Кембрідж Спрінг, Пенсільванія, і завершує свою вищу освіту в Пенсільванському університеті, здобувши звання магістра філософії в липні 1960 року.

Відомі такі його твори: 1. "Виноградник" — книга поезій, 320 стор.; 2. "Нездоланні" — роман в двох томах, 686 стор.; 3. "Серця п'яного тепло" — книга поезій, 255 стор.; 4. "Пашпорт на Україну" — роман, 300 стор.; 5. "Листки соняшника" — книга поезій, 300 стор.; 6. "Право на велику дорогу" — роман, 320 стор.; 7. "Перелог" — книга поезій, 225 стор.; 8. "Ластів'їною трасою" — роман, 320 стор.; 9. "Рум'яний Влес" — епічний твір, 452 стор.

Готові до друку роман на 320 стор. "Згубливий Арієль", та велика книга поезій "Вишневий цвіт", 452 стор.

Юрій Буряківець

Юрій БУРЯКІВЕЦЬ

М О В А

1.

Немає матері, коли дитя
Забула рідної навчити мови.
Кастратом йде дитина у життя.
Її душі скалічено основи.
Бо перелізти через низький тин
І п'яниця непробудимий зможе,
А нам від золота й усіх вершин,
Ім'я і честь народу найдорожче.
Бо стид не дим, а виїсть очі нам,
Росте наш нарід не з землі, а з мови;
Лише дурному мулять очі храм,
Що зодчий звів в століттях для любови,
Не дивлячись на голод, смерть і жах,
Нам пісню безугавно колискову,
Співала мати з мрією в очах,
Коли цвіли від пожарищ діброви.
Укупі з материним молоком
Навіки рідні ми слова всмоктали,
Щоб щастя усміхалось над Дніпром
І солов'ями лози заливались.
Це ж у дворі Атілли, що тримав
Меча, якого дарувало небо,
Дзеніла наша мова, мов між трав
Струмок, коли ячав у плавнях лебідь.
Під звуки ці плекав князь Ігор сні,
Як обминути Кончака погоню,
Пісні дівчата зводили гучні,
На лузі, на квітчастім оболонні.
І в Ярослава Мудрого вона
Лунала у палатах й провіщала
Усім володарям, що вже весна
Дозріння для його дівчат настала.

2.

Без співу солов'їного, то чим
Привабить може сад у синій вечір?
І нарід є погноїщем отим,

Коли не має голови на плечах.
Звертався цею мовою Богдан
До тих послів Батурліна, щоб згода,
І рівність панувала в дні тривань,
Як ми з московським сходились народом.
Немає риби без річок й ставів,
Муку з комори до млина не носять,
Гризе ще совість, підлість без зубів,
Мов ховрахи стебло в сльозисту осінь,
Бо й словом цим Шевченка заповіт,
Написаний для поколінь грядущих...
І так століттями із роду в рід
Ми з власним серцем ідемо, живучі!
На страту і на вічні муки йшли
Повстанці й перед розстрілом співали
Слова: "Повстаньте по усій землі,
Або величне: "Сурми вже заграли!"

3.

Це ж злочин і непростена ганьба
Забути те, що нас тримає в світі,
Зведеться лиш в мерзотника й раба
Рука — народу вік укоротити.
Та він безсилий буде, як і гнів
Негоди, яка піною спливає
Поверх тієї хвилі, що до нив
Жене вали, рокоче гордо краєм.

Весна 1968 р.

ДОПОВІДЬ ПРО ПОТЕБНЮ

Торонто, Онтаріо. Катедра українознавчих студій при Торонтонському університеті організувала доповідь проф. І. Фізера з Ратгерського університету, який говорив про Олександра Потебню, визначного українського лінгвіста, етнографа й літературного критика 19-го століття, у четвер 18-го березня. Проф. Фізер проаналізував погляди Потебні на структуру художньої творчості.

ПОЕЗІЇ

Левко Гусин родом з Кривого Рогу. У Канаді працює як один із організаторів СУМ-у та редактор місячника "На варті". Він — журналіст з реалістичними поглядами і лірик в глибині душі, а тому читач переконується, прочитавши його несповожнені, "непричесані" верлібри.

Проживає Л. Гусин у Монреалі та працює у Міжнародному відділі канадського радіомовлення.

Р е д а к ц і я

ВЕСНЯНЕ

Розтали сніги,
скресли ріки,
зашуміли струмки каламутні,
спогадалися в клетоті
дні незабутні...

Чому, скажіть, ви кожної весни
знеможених далеким летом журавлів
так виглядаєте,
немов минулих днів,
і солов'їних співів у садках рясних?

Чому, скажіть, вам увижається, що ось
теплінь весни наснажить душу й тіло
на подвиг чесний і святее діло?
хіба весна — це той незнаний хтось?

5. 5. 69

РОЗДУМИ В МІСТІ

Десь за вікном гуде шумливе місто,
гуде і виє, мов сирена,
а ти сидиш і слухаєш врочисто.
І от увижається тобі,
що десь на згук сирени
у полум'ї червоного вогню
лунають людські стогони.
немов би поблизу...

Розтялося надумне серце,
згадав я давні герці,
подумав про минулі дні,
про босоноге дитинство,
рожеві мрії чарівні,
що згасли у вогнях міста.

8. 11. 70

СОСЮРІ

Отак, немов у сні,
частенько увижається мені
Сосюра.
Отой Володька, вічно молодий,
і лірик незрівняний.
Я бачу ту замріяність очей,
що розсипала карість безнастанно,
отих очей, вогню яких,
не погасила доля неблаганна.

О, безталання!...
Замовкла вже роздвоєна душа,
і недоспівана затихла пісня...
Саваном смерти сивина
покрила душу,
Яка юністю цвіла,
в якій любов палала ніжна,
в якій намисто мрій і дум
до смерти квітло білосніжно.
Намисто дум,

намисто мрій,
намисто слізне.

Намисто розквітлих зелених гаїв
і зморшки нездійснених мрій...
Болісно!

ПІСЛЯ ПОХОРОНУ

Пам'яті Максимкова Івана

Безшумно, безшелесно і поволі
спливала слізна тризна...
Та якось, зовсім мимоволі,
переді мною виплила Вітчизна...
Згадався батьківський поріг,
якого я в далекій стороні,
у розкошах купаючись, не міг
не бачити в імлістій даліні.
Згадав ті ниви колосисті,
і шепіт тирси хвилювистий,
і прощальну днину, —
усе згадав, бо щойно проспівав
прощальне "Чуєш, брате...",
А потім грудочку землиці
поклав на домовину...

Давно.

Давно
в незнаний край пішов юнак,
завзяття повен,
немов у гай,
щоб жити півстоліття
у стороні чужій,
де багатоліття
йому співали у весільний день
і де лунали звуки радісних пісень.
У день той пахла Умань —
предків сторона,
гуляли Гонта й Залізняк.
Богун, Хмельницький і Чорнота,
бував завзятий Кривоніс, —
усі, кого в душі він ніс,
в далеку чужину незнану,
у мерехтливий той Париж.
Поніс, мов казку неказанну,
у дев'ятнадцять літ поніс...
І ось — доніс...

15. 3. 79

ВИПРАВЛЕННЯ ЗАВВАЖЕНИХ ПОМИЛОК

У березневому числі "Н. Д." ч. 3 (385), 1982, на стор. 29-ій, 1-ий абзац згори, рядок 11-ий, має бути: "у двобою", на стор. 33-ій, абзац другий знизу, рядок 26-ий, має бути: "Балашевич".

СЛІДИ ВЕСНЯНОГО ФОЛКЛОРУ

Кожна пора року має свої свята, свою красу, свої обряди, правила, свій безмежний чар. Коли б ми зробили дослідження наших обрядів, що припадають на кожну пору року, то довелося б перевірити танки, сполучені з певними святами. Ми б, без сумніву, дійшли до висновку, що у них багато давнини, яка сягає ще, мабуть, до передплеменного часу. Наприклад, в зимі на Новий Рік — Маланка, на Весну — Великдень — Гаївки, в літі на Івана Купала — хороводи, а восени — обжинки.

У цій статті моїм завданням є подати деякі приклади гаївок з передхристиянських часів та пояснити символи тоді існуючих гаївок, як також роз'яснити, де і як їх колись виводили. Окрім цього, показати, що прихід християнської віри мав не тільки певний вплив на характер гаївок, але також і на зміну місця й спонуки їх виводу. Одноразово побачимо, що історичні дії і зовнішні соціальні зміни мали сильні впливи на дух людини, на її настрій, а тому й змінив настрої кожної гаївки.

Наші стародавні українські пісні, що вітали з приходом весни, так звані "веснянки" чи сучасні популярні "гаївки" прославляють весну барвистими словами і таким чином хвалять її прихід та її свіжу природну красу.

"Ой, хвалилася да березонька:
Що на мені кора да біленькая,
Що на мені листя да широкеє,
Що на мені гілля да високеє".
Ой, відозветься зелений дубочок:
"Ой, не хвалися, да березонько,
Не ти свою кору да вибілила,
Не ти своє листя да широчила,
Не ти своє гілля да височила.
Вибілило кору да яснее сонце,
Широчив листя да буйний вітер,
Височив гілля да дрібен дощик".

(Проф. С. Килимник. Український рік у народних звичаях. Стор. 93).

Думки та пісні за поганської доби були все звернені до різних природних сил так як: сонце, місяць, вітер тощо. Їхня віра в сили природи виявлялася часто в піснях та танцювальних актах. Тож зрозуміло, що вони тим чином старалися самі собою передавати природі енергію чи взагалі збудити її силу до життя. Тому наші предки створили ряд гаївок, якими, вони вірили, що зможуть вплинути на любов і долю: дівчини, подружжя, на урожай тощо.

Багато виявів нашої культури, що існувала ще перед християнством, знищені з приходом християнства. Поганський настрій гаївок, заперечував дух християнського погляду на життя. Тому наші предки, що прийняли християнську віру, як також провідники християнського руху подбали, щоб викоринити поганський настрій в гаївках та надати їм більше релігійного характеру.

Нам же треба зрозуміти вартість стародавнього стилю гаївок, бо тільки тоді зрозуміємо, що то є гаївка. Хоч наші предки переходили внутрішню боротьбу з християнством проти поганства, все таки деякі пісні з далекої поганської старовини дійшли до нашого часу без значних змін.

Починаю з гаївки "Кривий танець", бо вона є одна з наших первісних гаївок, створена ще поганами.

Кривого танця йдемо,
Кінця му не знайдемо;
То вгору, то в долину,
То в ружу, то в калину,
А ми кривому танцю
Не введемо кінцю,
Бо його треба вести
Як віночок плести.

(Проф. С. Килимник. Український рік у народних звичаях. Стор. 51).

Як бачимо, цілість цієї гаївки показує постійний настрій життєвої безконечності. Проф. С. Килимник пояснює, що думка "то вгору, то в долину" знаменує силу соняшного руху. А саме, як воно сходить і заходить. Цей постійний рух символізує безконечність. Далі й саме слово "віночок", його форма кола, є символом безконечності. Отож, ця гаївка немов виявляє магічну силу притягання, наближення до себе. Тут головне питання про рух у природі, тобто: схід і захід сонця, день та ніч, життя і смерть, як також зміна пір року.

Деякі гаївки, які можна включити до стародавнього дохристиянського часу, є також: вінок, жучок, подояночка, заклик весни, та ще інші. Тексти цих згаданих гаївок подаємо далі.

ВІНОК

Ой вінку, наш вінку,
Кришати барвінку,
Я тебе плела
Та вчора з вечора.
Та повісила тебе
Я в терені та на дереві,
На шовковім шнурочку,
На золотім кілочку.
А моя мати взяла
Та й миленькому дала
Коби я була знала,
Була б я го краще вбрала,
Ще й золотом позолотила,
Миленького прикрасила.

(Проф. С. Килимник. Укр. рік у нар. звичаях, стор. 119).

Слова цієї гаївки вимальовують також тему про вінок, але в іншому сенсі ніж у попередній гаївці. А саме, акт самого плетіння вінка виявляє постійну просьбу молодої дівчини про кращу

долю. За час плетення вона мабуть мріє, щоб ви- йти заміж за молодого хлопця, а може виявляє свою безмежну, вічну любов до милого.

Гаївку "Подольночка" виводили не тільки за поганських часів. Ця гаївочка лунає донині май- же в кожному українському садочку. Хоч ця гаївоч- ка довгими сторіччями уже повторюється, спону- ки її виводу значно змінилися.

Тепер ця гаївка є забавою. Наприклад, дів- чина в середині кола, виконує точно рухи до слів "Подольночка". Символічно ми тепер з цією гаїв- кою нічого не зв'язуємо. Проф. Килимник пояс- нює, що оригінально ця гаївка була немов моли- тва до природних сил. Ось з зими на весну земля будиться зі сну та завважує свою занедбану кра- су. Тому й просьба, щоб земля встала, обмила личко, випростувалася і усміхнулася — тим чи- ном покаже свою правдиву, чудову красу, як та- кож виявить зміну природної сили — зими на весну.

У гаївці "Жучок" веселий та бистрий тон. Во- на простенька і до певної міри її виконання при- митивне. Дівчата, коли співають, парами стають одні біля одних. Потім руками творять міст. Бе- руть тоді малу дівчинку або хлопчика і ведуть тим мостом. Дівчата, по яких жучок пройшов, пересігають наперед і знову прилучуються і від- новлюють міст, по якому жучок наново прохо- дить.

Гаївку "Жучок" молоді дівчата колись викону- вали, щоб лише скорше викликати весну, відтак дати їй привіт та вихвалити її красу.

За поганських часів, був цілий ряд гаївок, які тільки вітали весну та різноманітними способами хвалили її дорогоцінні дари, як, наприклад, гаї- ки: "Ой весна красна", "Весна, весняночка", "Весна уже весна іде", "Вже надворі весна", як також "Ой буде весна, буде красна" та ще інші.

Популярність цієї теми не вичерпує цілком її вартості, бо до нинішнього дня молодь в своїх щорічних гаївках питає весни, що вона їм при- несла.

А вже весна скресла, скресла

(2) Що ти нам принесла

(2) Гей, дівчата, весна красна—зілля зелененьке.

Принесла вам росу, росу

(2) Дівочкою красу

(2) Гей, дівчата, весна красна—зілля зелененьке.

Дівочья краса, краса

(2) Як весняна роса

(2) Гей, дівчата, весна красна—зілля зелененьке.

(Д-р О. Барилляк, Ягілька, стор. 42-43)

Автор книжки "Ягілька" д-р О. Барилляк під- креслює, що вищеподана гаївка є "гимн весни й дівочої краси". В дійсності цілість цієї гаївки опи- сує повну вартість весни — її теплоту, запахи рослин та красу природи. Мабуть це тому, що думки цієї гаївки виявляють емоцію радості но- вопробудженого життя. Тому цю особливу гаївку можна уважати за гимн весни.

Взявши до уваги всі гаївки, що були досі пода- ні як приклад поганських, побачимо, що по- гани творили гаївки віривши, що природа має

душу, вона розуміє людину й може вплинути на людську долю чи недолю. Густо-часто наші предки виконували гаївки в природі, а саме, в лісі або при воді. Чар цих місць був у їх таємній силі. Не один з українських мистців чи письмен- ників старався передати цей неймовірний магіч- ний чар, що лежить у глибині нашої ще поган- ської культури. Наприклад, фільм "Тіні забутих предків", чи твір Ольги Кобилянської "В неділю рано зілля копала" чи опера Анатолія Вахняни- на "Купало" та багато інших цікавих праць.

З приходом християнської віри, багато первіс- них гаївок почали тратити поганське значення. Отже, віра у природну силу, як також у її ма- гічні впливи на різні життєві обставини, тратили свою вартість. Старання змінити гаївки в напрям християнізації провадилося довгий час. Треба зрозуміти, що змінити релігійні вірування не було дуже легко, бо наші предки, хоч прийняли хри- стиянську віру, вони таки продовжували виво- дити поганські гаївки, з тим, що вони вже не на- давали поганського значення їм, а радше вико- нували їх тепер не тільки з бажання гри чи за- бави. До того, духовенство постаралося стягнути гри гаївок з кладовищ та цвинтарів біля церков.

Ця нова зміна показує початки збудження но- вого світогляду. Наші предки в початках хриси- янства не тільки старалися пізнати Бога, але та- кож пізнати тепер природну силу з іншого аспек- ту, а саме, як її покращати на користь людини. Окрім цього, вони намагалися також зрозуміти значення людини та в чому лежить людське ща- сття на цім світі.

Цей новий світогляд безпосередньо вплинув на текст гаївок цього періоду. Наступна гаївка спі- валася тоді й співається до нинішнього дня, але тепер уже не тільки як привіт весні, але як хри- стиянський привіт — Христос Воскрес! і відпо- відь — Воїстину Воскрес! — Цим виявляють Во- скресну дію і потверджують дійсність відновле- ного життя.

Ой рано рано куройки піли.

Же Христос, же Воскрес,

Воїстину, же Воскрес

Єще найранше, Ганусенька встала,

Же Христос...

Ранейко встала, сад замітала

Же Христос...

Сад замітала, грядки копала

Же Христос...

Грядки копала, вино садила

Же Христос...

Вино садила, стиха говорила

Же Христос...

(Проф. С. Килимник. Укр. рік у нар. звичаях, т. II, стор. 237).

Проф. Килимник пояснює цю гаївку в цей спо- сіб, що молодіці чи дівчині Ганнусі честь і по- хвалу висловлюють за те, що вона ранесенько встала заки "куройки піли". Отже всі вдома ще сплять, а тут вона: замітає двірці, грядку ко-

пає, щоб вино посадити. Але за цих дій вона стиха говорить, мов хоче зачарувати зерно, яке мало б виродити добрий урожай.

Скорше було згадано, що історичні події в Україні мали також дуже великий вплив на гумор і характер гаївок. З приходом татарів в Україну настав великий страх, горе. Татари, як набігали на Україну, нищили і грабували міста та села, вбивали одних поселенців, а інших брали в неволю. Про цей страх перед полонном перед родинною розлукою є в багатьох гаївках того періоду. До нині збереглася ще гаївка з XIII або XIV ст., розповідає про татарське поневолення.

ВИКУП ДІВЧИНИ

Там ві Львові на риночку, бриніло,
Там татари люд списують, сердейко,
Там тудиль ми дівче ходить, бриніло,
А все з ним розмовляє, сердейко,
Не пишть ні на папері, бриніло,
Напишть на китайці, сердейко.
Бо я роду великого, бриніло,
Я батейка багатого, сердейко,
Та приїде, викупит ні бриніло,
Та приїде, викупит ні сердейко,
Ой ю сонце під полуднем, бриніло,
Ні батейка не видати, сердейко...
Бо я роду великого, бриніло,
Я милого, багатого, сердейко,
Ой те сонійко не сходить, бриніло
Юж приїхав викупив ні, сердейко.

(Проф. С. Килимник. Укр. рік у нар. звичаях, стор. 166-167).

Ця гаївка не тільки виразно пояснює історичну дію, але також натяком виявляє емоцію про подію з життя, а саме, татари в полон беруть молоду дівчину з багатого дому. В полоні вона боліє, виявляє свою любов до рідних удома. Але в жалю вона виявляє тон надії, що хтось з них мусить прийти і викупити її від татар. Ця гаїлочка кінчається на тій ноті, що її надія здійсниться та любов зреалізується. Миленький, який є також багатий, приїжджає, рятує ситуацію, викупує мило з полону.

Важливо згадати, що кожний рядок цієї гаївки кінчиться або словом "бриніло" або "сердейко". Проф. Килимник пояснює, що слово "бриніло" характеризує неволю, напад татарів, як також дике панування. Отож у татарським полоні усе бриніло, всюди був шум, гамір та крик жалю. Саме слово "сердейко" виявляє тугу за домом, за рідними, як також сплетену емоцію страху разом з надією волі.

Це не єдина гаївка про татарську неволю. Цей період історичної дії витворив ряд гаївок: "Викуп хлопця", "Шум", "Коло млина, коло броду", "Ізза гори високої" та ще були інші. Кожна показує страх полону, втрати рідних, як також просьбу про кращу долю, надію на неї.

Один жах, коли подумати, що наша неволя не скінчилася після татарських набігів. Зараз при кінці XVI ст. аж до XVII ст. прийшла польська влада і поневолення. Польща не тільки обмежила всі права і волю України, але також по-

розділювала українські землі польському панству та дала жидам владу над ключами від церков. Нашим людям треба було обов'язково платити датки, щоб жида відкрили церкви, щоб священники могли відправити чи святу Літургію, провести Таїнства хрещення, шлюбу, чи похоронити померлого. Про ці зневаги та знущання за панщини Тарас Шевченко в не одній своїй поезії передав читачеві глибокі страждання нашого народу.

Гаївка "Зельман" виразно підкреслює те явище, що існувало за панщини. Зміст гаївки цікаво змінюється, залежно від okazji. А саме, відгук "Іде, їде Зельман..." часом був веселий, бо люди, що чекали під порогом своєї замкненої церкви, раділи, коли вже бачили жида Зельмана, який врешті відкрив двері до церкви. Часом чийсь відгук повідомляв, що жид Зельман їде, що треба податки від господарів зібрати.

1. Іде, їде Зельман
" " його брат
" " Зельманова
І вся родина
2. На добрий день, Зельман...
3. Чого хочеш, Зельман...
4. Гречну панну, Зельман...
5. На який хліб, Зельман...
6. На жидівський, Зельман...
7. А ми панну маємо
На такий хліб не дамо!
Ідь геть, Зельман,
" " його брат
" " Зельманова
І вся родина.

(Д-р О. Барилляк. Ягілька. Стор. 11-12).

Тут Зельман зібрав цілу свою родину і поїхав до даного села, щоб взяти собі українську дівчину. Ця гаївка кінчиться відважним тоном. Наші люди відганяють жидів від себе і дають їм до зрозуміння, що вони мають панну, але не дадуть її на жидівський хліб та утримання.

Знесення панщини наведено цілком інший настрій в гаїлках, як був у минулому. Коли панщина скінчилася, український нарід почав відживати, пізнавати свою вартість, як також набирати відваги.

А на горі жовта бляха
Не бійтеся, дівки ляха;
Ані ляха, ані пана,
Бо панщина скасована.

(Проф. С. Килимник. Укр. рік у нар. звичаях, т. II, стор. 183).

Гаївки з того часу веселіші, як також стиль виводу їх став жвавішим та виразнішим. Цей настрій можна пізнати, наприклад, в цій гаївці:

Прийшла весна красна,
Щось вона нам принесла
Принесла нам дівоньку
Я в рутянім віноньку.
Тепер гаївки граймо.

За руки ся чіпляймо;
 Тепер гаївка мила,
 Вже ся панщина скінчила.
 Пішли тії пасти кози,
 Що носили на нас лози.
 Ой вже тії повмирали,
 Що нас били, катували.
 Ой вже тії пішли в кути,
 Що носили на нас пруті.

(Проф. С. Килимник. Укр. рік у нар. звичаях, стор. 184).

Можна собі уявити, який веселий це був час. Навпевно цю гаївку не виконували тільки молоді дізната та хлопці, але також разом раділи і допічували її дідусі та бабусі.

Так мені здається, що на Україні, як також українцям у Канаді, чи де б вони не жили, Великдень є найбільшим і найвеселішим святом. Ми до того свята приготуємося сім тижнів. Тоді разом з родиною та громадою стрічаємо час Христового Воскресення. Це свято зустрічається завжди радісно й врочисто — Воскресною Утринею, Святою Літургією, відтак святковим настроям при сніданку і веселими гаївками.

Отож до нинішнього дня ми продовжуємо не тільки виводити ці традиційні гаївки, що їх наші предки поганської доби виводили, але також виводимо їх на весні, як і вони виводили. Крім їх зберігання, ми продовжуємо і другу традицію, а саме, виводимо гаївки в час Великодня, як це колись робили — перші християни. Тому скажу, що ми святкуємо релігійну дію і природне явище, себто подію, коли Христос Воскрес і переміг зло в світі і перемогу весни над зимою.

На закінчення візьмімо до уваги цілість всіх символів та думок в гаївках — від поганської доби аж до часу, коли скінчилась панщина. Можна пізнати певний органічний і безперервний розвиток цієї фольклорної творчості. У наших гаївках є співи про любов, красу природи, про долю чи недолу людини, як також про історичний стан українського народу. Ідеї у цій творчості розвивалися поруч із внутрішнім розвитком народу. Розвиток пристосовувався до певного часу релігійної думки, історичних подій та до соціальних змін в народі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. В ДОРОГУ З ЮНАЦТВОМ, квартальник для провідників пластового юнацтва, Осінь 1981, ч. 1-3 (50-52), стор. 68-73.
2. ПРОМІНЬ, Д. Іванків, Великдень і ягільки, Рік ХХІІ, Квітень 1981, ч. 4. Вінніпег, стор. 2-3.
3. Проф. Степан Килимник. УКРАЇНСЬКИЙ РІК У НАРОДНИХ ЗВИЧАЯХ в історичному освітленні, том II. Весняний цикл, Вінніпег 1959.
4. Барилляк д-р Олександр — ЯГІЛКИ, 65 мелодій на два голоси, повні тексти, вказівки до хороводів — Львів 1932 (друге видання, Торонто 1969).
5. Українська Вільна Академія Наук у США. УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ МЕЛОДИЇ (зібрав і зредагував — Зіновій Лисько, томи I-VI, Нью-Йорк 1967).

Богдан ЦИМБАЛІСТИЙ

ТАВРО БЕЗДЕРЖАВНОСТІ

Політична культура

Вячеслав Липинський писав про Бориса Матюшенка, чільного соціал-демократа: "Для мене Ти був і єсть Борис Матюшенко, демократ, ідеаліст, чесна людина, а найважливіше — мій приятель. Демократію я поборою і буду поборювати всіма силами... Україна демократична — це фікція. Але Тебе я боронив і буду боронити...". У відповідь Б. Матюшенко писав: "Краще не торкатися пояснення того будь-що-будь парадоксального явища, яким є наша дружба, міцна (я вірю) дружба монархіста з демократом, соціалістом. Мабуть краще не розбирати різниці наших світоглядів, вони були і залишаться, а брати те, що є позитивне, а цим є, на мою думку, взаємне признание людської чесності і великої любові до нашої батьківщини...".

Далі Матюшенко, цитуючи вгорі наведені речення з листа Липинського, додає: "Я можу сказати те саме, тільки парафразуючи цей уступ, а саме замість 'демократії' вставити 'монархія', замість Борис Матюшенко — Вячеслав Липинський (Лист з 26-го грудня 1922 року). Це листування збережене в Інституті ім. В. Липинського у Філадельфії.

В одному зі своїх листів до В. Липинського Василь Стефаник писав: "Єх, якби Ваші предки, шляхта, не покинули черні і держалися, як Великий Гетьман, української землі та надавали їй порядок, то тоді було б мені не приходилося мати Вас за найбільш трагічну особу наших істориків. Усі ліві і ліві, а Ви за триста років появилися праві, один. Не вірю у Вашу концепцію, але благословлю Вас, що відтворюєте праву руку української нації. Все дотепер ми були без правої руки, а дякуючи Вам, ми тепер — бойова цілість. Маю надію на ту радість, яку будемо оба мати тоді, як наша нація сконсолідується, і моя ліва рука знайдеться у Вашій правій. Глибоко Вас люблячий — Василь Стефаник" (лист датований 4-го березня 1927 року).

Так могли писати тільки особи високої політичної культури.

Які є істотні елементи цієї культури? Перш усього — це акцептування, як самозрозумілих, різниць у їхніх політичних поглядах; подруге — це віра у щирий патріотизм свого політичного опонента, пошана до нього і навіть особиста приязнь, і, потрете — це свідоме, раціональне рішення співпрацювати, не зважаючи на всі розходження (щоб "ліва рука стискала праву", і так ми творили б "бойову цілість").

Саме оце політичне зрізничування на ґрунті почуття національної єдності і взаємного довіря між громадянами, підпорядкування себе загально зобов'язуючим національним вартостям та інтересам становить дві найістотніші риси політично зрілого суспільства. Українські автори цитованих вгорі уривків листів тільки ілюструють те, що

порівняльна політична наука, стверджує на основі дослідів...

Взаємини між українцями — нездорові. Забгато між ними непорозумінь часто із-за дрібничок, ображених почуттів, ресентиментів, заздрощів і злоби. Замало взаємного виrozumіння і вибачливості, замало взаємного довір'я. Особисті урази та образи, до яких українці схильні, як ніхто інший, переносяться в громадські організації: ці організації стають тереном сварок, конфліктів і незгоди.

Кожний вважає, що його думка єдиноправильна й розумна. Він готовий співпрацювати, але під умовою, що всі його слухатимуть.

Рідко можна почути з уст українця позитивні оцінки про інших українців. Переважає радше суворе критика інших, нехить до них і часто проста обмова. Дрібні помилки і недотягнення поодиноких осіб не забуваються десятки років. Не диво, участь в українському житті залишає стільки гіркоти і викликає в не одного бажання втекти в приватне життя і триматися здалека від своїх земляків.

Писав колись адвокат Петро Саварин, голова Альбертської прогресивної партії в Канаді, ото ж людина з великим політичним досвідом: "Ми самі собі є найбільшими ворогами. Роздори, сварки, непорозуміння, партійництво, відсутність співпраці, замала ідейність і жертвенність — це все наше, не чуже" ("Свобода" з 23-го вересня 1976).

Наслідки довгого поневолення

Причин браку взаємного довір'я між українцями, яке є психологічною основою національної єдності та згідливості, є кілька.

Західні нації-держави в середніх віках і пізніше були так само розбиті на племена, князівства й королівства, які між собою ворогували. Історія цих народів повна братовбивств між володарями, воєн, переслідувань і жорстокостей між племенами. Проте в їх історії знайшовся хтось, що мав силу й зручність у певний час усіх об'єднати. В Польщі таке об'єднання перевів Владислав Локетек у XIV сторіччі. Італія об'єдналася під керівництвом Савойської династії щойно в XIX сторіччі. Німеччина під гегемонією Пруссії об'єдналася також щойно в XIX сторіччі. Період абсолютних монархій у деяких державах (Франція, Росія) призвів до сцементування цих народів в одну націю-державу.

Того процесу сцілення Україна не перейшла. Вона втратила свою державність, заки могла об'єднатися, втратила її на багато сторіч. Не будучи ніколи об'єднаними під своєю центральною владою, українці не навчилися думати категоріями зрізничкованої цілості української нації.

З політичним відродженням України прийшло гасло соборності українських земель. Соборність, однак, залишилася гаслом, мрією, метою, про яку можна декларувати і складати патріотичні заяви, яка, проте, не стала самозрозумілим елементом нашого думання і поведінки. В значній частині нашого громадянства політичне думання залишилося вузьким, плеєнимним; тобто залишилося думанням категоріями села, провінції, кліки чи

партії, тобто груп людей на базі їх спорідненості і близькості, із запереченням, нетерпимістю і ворожістю до всього, що є поза їхнім "племенем".

Довге поневолення залишає "намул" у вдачі поневолених, робить їх врешті-решт нездібними керувати собою. Вони, мов у зачарованому колі: щоб стати нацією-державою, треба б навчити думати й діяти по-державному. А цього найлегше навчитися таки у своїй власній, упорядкованій державі. Коли цієї нагоди нема, бездержавні люди є наче приречені "блукати й розходитися", як писав Сверстюк, хіба що знайдеться досить одиниць, що власним психічним зусиллям переможуть у собі бездержавність, усунуть намул неволі в себе самих і рівночасно переможуть численних серед нас демагогів, які, жируючи на політичній невідготованості широких мас, зводять всі наші державницькі змагання нанівець.

Вгорі було згадано про "намул неволі", що залишається в думанні і поведінці поневолених. Перш за все йдеться про репресію нормальної, здорової людської агресивності, що проявляється в бажанні самоутвердитися, виявити себе, у відстоюванні своїх прав, зокрема права бути самим собою. За всяку спробу бути собою, виявити свої прагнення бути господарем на своїй землі приходила кара. Здушення цих природних гонів призводить до посилення агресивності, що набирає тоді патологічних форм, чи то буде деструктивна лють, чи самотенаність. Здушена агресивність, що не може виявитися в щоденному житті проти ворога, хіба в кривавих жорстоких революціях, переноситься на власних земляків. Звідки зріст ворожості між різними групами і особами внутрі поневоленого народу.

Цю психологічну динаміку репресії самовияву, посилення агресивності і перенесення її в життя внутрі поневоленої групи досліджувано експериментально. Найбільш відомі є експерименти з щурами. Коли замкнути щурів до клітки, вони стають більше люті, а що не мають можливості кусати руку, що їх замкнула, починають взаємно кусатися. Це саме діється серед поневоленого народу.

"Укрита злість, облудлива покірність" — це коротка, але глибоко правдива характеристика кожного раба, яку Іван Франко застосував до українців. До цієї характеристики треба би додати другу психологічну правду, що "укрита злість", не маючи нагоди нормального вияву в щоденній конфронтації з поневолювачем, затроює взаємини між людьми всередині поневоленої суспільності. Чейже злість і ворожість можна безкарно виявляти тільки супроти своїх земляків тим більше, що ворог-поневолювач підсилює всякими засобами внутрішню гризню між поневоленими.

Забгато міжгрупової, часто навіть неусвідомленої ненависті й агресивності внутрі суспільності роз'єднує її і унеможлиблює співпрацю між групами і поодинокими особами.

Впродовж багатьох сторіч українці не лише не мали свободи й нагоди бути собою, утвердитися як нарід рівний іншим народам, але зазнавали чимало принижень, погорди, нестатків і прямого

переслідування. Для багатьох дорога до росту згору, навіть зробити кар'єру була закрита. Частіше вони жили в страху й постійній непевності.

Все це, очевидно, не лише посилювало їхню злість, але витворювало в них почуття меншартости, непевності, презирства і ненависти до себе самих. Такі негативні уявлення про себе самих, часто-густо як слід неусвідомлені, породжують заздрість за успіхи інших, бажання приязнити інших, тенденцію хвалити себе, шукати почестей і титулів.

Переслідувані особи чи групи виявляють тенденцію бути недовірливими, схильними до підозри. Серед поневолених часто появляються особи з "наполеонськими" чи "месіянстичними" комплексами.

Коли спостерігати наших осіб, можна легко зрозуміти, як багато з них обтяжені тавром неволі. Їхні "емоційні проблеми", їхні комплекси і надкомпенсати стали інтегральною частиною їхньої вдачі так, що вони навіть не здають собі справи, які викручені є їхні погляди і настанови.

Одним з наслідків довгої бездержавності є у нас загальне негативне наставлення до влади взагалі. Тому що влада була чужою, неавтономною, несправедливою до поневолених, у їхній уяві і підсвідомому очікуванні набирає визволення значення звільнення від усякої влади, від усяких обмежень, примусів і законів. Перехід від негати́вної влади до позитивної настанови, до пошани до влади та її законів є однією з тих важких проблем, що стоять перед кожним.

Брак досвіду влади, її границь, можливостей і відповідальності призводить до думання, відірваного від дійсності. Власні слова, фрази, пропаганду береться за дійсність. На словах можна вимовити утопічні програми, вимірювати далекосяжні плани, не турбуючись тим, як їх здійснити. Українське національне відродження почалося від літератури — поети і письменники ставали у нас політиками; їхні слова ставали політичною мудрістю і дороговказами. Слова та ідеології легко роз'єднують людей, бо кожний вірить у свою "словесну" правду без можливості її перевірити в зустрічі з дійсністю.

Конкретні проблеми та завдання, що стоять перед кожною владою, творять реальний ґрунт, який об'єднує людей та змушує до співпраці. Коли цієї влади нема, в бездержавному народі приходять до переросту значення фрази, слова, ідеології.

Психологічно-побутові різниці

Не лише саме поневолення і бездержавність впродовж сторіч, але факт, що українці жили довго під різними окупаціями, під впливами різних культур додав до того, що між мешканцями різних українських земель витворилися глибокі різниці в ментальності, побуті, політичній зрілості і орієнтації, навіть у національній свідомості. Ці різниці не приймається добродушно й з почуттям гумору. Навпаки, ці різниці породжують серед нас нетерпимість одних до одних, взаємну погорду, недовіря і нехитість. Ольгу Хорунжинську віраджувано виходити заміж за І. Франка, бо це

означало б переїзд до Галичини з її іншими звичаями. Її родина побоювалася, як її приймуть галичани. Побоювання виявилися оправдані. Галицьке суспільство ізолювало молоду подружжя Франка з Ольгою Хорунжинською. Їх майже ніхто не відвідував і тільки тому, що Ольгу вважали за ... "росіянку".

Ці психологічно-побутові різниці проявилися також під час визвольних змагань 1917-21 років, коли західноукраїнський і східноукраїнський уряди діяли окремо, не розуміючи себе і часом проти себе. І досі на еміграції східні і західні українці навіть побутово і товарисько живуть окремо. Ці психологічні та побутові різниці є частинною причиною існування політичних груп, членство яких рекрутується на територіальній базі. Між східними і західними українцями далі панує недовіра, нехитість і навіть ворожисть.

Для галичан наддніпрянці — це люди "широкої" "степової" вдачі з нахилом до безвідповідальних анархічних акцій, люди малої національної свідомості, вкінці — це "совєтські люди" або "східняки", тобто меншевартні.

Для наддніпрянців галичани — це неповновартні українці, вони ж "католики", "йосафатники", їхня мова неправильна, засмічена польонізмами і подібне.

Боротьба всередині української суспільності

Важливою причиною взаємного недовіря, ворожості й браку почуття національної єдності між українцями був особливий характер нашого політичного відродження, тобто зріст національної свідомості й розбудження прагнення до власної державності відбувалося на тлі довгої боротьби всередині самої української суспільності.

Ще на початку ХХ сторіччя національно свідомих українців було дуже мало. Сам факт, що постала тоді партія, для якої самостійність була однією з точок програми (Українська Народня Партія) вказує, що змагання до державності не було рухом усього народу, чи навіть усієї провідної верстви, але тільки малої її частини. Проти неї стояли байдужі маси і багато переконаних малоросів або москвофілів (у Галичині) переважно з-поміж зденационалізованих вищих верств і духовенства.

До існуючих соціальних різниць і конфліктів між вищими, посідаючими верствами, та народом, який тримався свого окремого побуту і жив своєю народною культурою, прийшли ще національно-політичні різниці. Зденационалізовані вищі верстви були відчужені від народу. Між ними і народними масами не могло постати почуття спільної долі, спільних прагнень, як це могло статися в тих поневолених на короткий час народів, у яких провідна верства очолила змагання усього народу за своє визволення.

Однією з трагічних особливостей історії України є те, що вона кількакратно тратила своїх "панів", тобто свою провідну політичну верству. Впродовж XVI і XVII століть тисячі українських шляхетських родів спольщилися, в XIX столітті тисячі нащадків козацької старшини зросійщилися. На наших очах активніші з природи оди-

ниці йдуть на службу інтересів советської імперії і відчужуються від свого народу. Наслідком тих денаціоналізацій наших провідних верств у народі витворилося не лише почуття відчуження, але й недовір'я до своїх панів, свого проводу. Вороги України дуже вміло підсичували це недовір'я, спокушуючи панів переходити до них, а потім підбурюючи низи проти них.

Коли деякі особи з "панів" почали повертатися до свого народу, широкі маси і інтелігенція поставилися до них з недовір'ям і навіть з ворожістю. Галицьке суспільство довго не могло погодитися з тим, що граф Шептицький став митрополитом Греко-Католицької Церкви в Галичині. Національно свідомі інтелігенція Наддніпрянщини не могла погодитися з думкою, що російський генерал П. Скоропадський, поміщик, що не вмів говорити по-українськи, став гетьманом України. Так само як сьогодні частина нашого суспільства не може погодитися, що советський генерал може включитися в українське змагання до незалежності.

Внутрішня боротьба за поширення національної свідомості і самостійницьких прагнень не лише абсорбувала велику масу енергії, але теж залишила в переможених ресентимент, гіркість і відчуження від решти громадянства. Розбиття суспільності на два табори: "українців" (тобто самостійників) і малоросів, або москвофілів, посіяло зерна глибокого взаємного недовір'я серед різних частин української суспільності. Самостійники ледве чи могли довіряти тим, що були ворожі "українському рухові". Вони радше вважали їх зрадниками, яких треба поборювати, а не йти до згоди та єдності. Оця політично-психологічна спадщина взаємного недовір'я, підозрін та ворожості залишилася й до сьогоднішнього дня.

Ідеологічні розуміння українства

Коротко накреслений вгорі процес зростання національної свідомості і національної політичної думки не лише поглибили недовір'я і посіяли зерна ворожості між мешканцями України, але привели до ідеологічного розуміння українського патріотизму. Приналежність до українського народу почало ідентифікуватися з визнанням такої чи такої партійної ідеології і програми. Самостійництво — це не було прагнення усього народу, як це буває, коли якусь країну окупує і поневолює на короткий час ворог, але це була ідеологія і програма спочатку малої групи бездержавного народу, в якому бажання власної державності вже приспане, якої собі велика частина громадянства не бажає. Що ці змагання виявилися спочатку як "український рух", до якого можна було належати або ні, — ілюструє оце вузьке "ідеологічне" розуміння України. Годі собі уявити, щоб в окупованій німцями Франції існував "французький рух", або навіть у Польщі, яка була понад сто двадцять років під російською, прусською та австрійською окупаціями, існував "польський рух", який мусів спершу боротися проти інших поляків за ідею національного визволення Польщі.

Національно-визвольна ідея перемогла вкінці

серед українців. Між двома світовими війнами, зокрема в Західній Україні, національна свідомість поширилася на широкі верстви народу, які вже були готові активно боротися за здійснення незалежності України. Проте, хоч внутрішнього "ворога" ("москвофілів" і інших противників незалежності України) вже майже не було, психологія недовір'я і взаємної ворожості між українцями не змінилася. Вона проявилася тепер у взаєминах між політичними групами. Хоч усі політичні партії в Західній Україні стояли на самостійницьких позиціях, одні одним не довіряли, одні одних засуджували, відмовляли права мати голос у вирішуванні загальнонаціональних проблем.

В умовах неволі під Польщею було кільканадцять політичних партій, і хоч впродовж усіх 20 років тонни паперу і море чорнила зужито на апелі до єдності і статті про консолідацію, до ніякого зговорення між тими групами не дійшло. Не було теж узгодження дій між легальними партіями і оунівським підпіллям. Усім бракувало взаємного довір'я, тобто переконання, що інші українці такі самі щирі патріоти, як вони самі; що вони мають право також щось вирішувати, зокрема майбутню долю свого народу.

Донощицтво і зрадництво

До такого стану взаємного недовір'я і підозрілости добавила свою мірку справжня болячка нашої суспільності, якою було поширене донощицтво і споріднене з ним психологічно зрадництво. Донощицтво — це скрита співпраця — за гроші чи з особистої помсти — з чужою владою проти своїх земляків, зокрема проти провідних осіб між ними. Зрадництво — це явний перехід на бік ворога і дія проти інтересів власного народу. Писав В. Липинський у своїй статті "Покликання 'варягів' чи організація хліборобів": "Зрадництво стало найбільш характеристичним явищем нашої історії".

Читання історії козацької держави, зокрема від смерті Богдана Хмельницького до Івана Мазепи, викликало у мене гнітюче враження; це читання може лише породити тривогу за наше майбутнє. Це ж була наша держава, де була власна влада, уряд і власне військо; Польща була вже ослаблена, а Росія ще не була потугою. І що ми з цієї держави зробили? Як ми поводитися? Отож були два гетьмани: правобережний і лівобережний, які найчастіше воювали проти себе. Проти кожного з них виступали один за одним всілякі полковники як кандидати в гетьмани. "Що козак — то полковник, що сотник — то гетьман", така була тоді приповідка. Українці воювали проти себе самих. Звідки названо цей період нашої історії "Великою Руїною".

Найгірше ж було те, що оця ривалізація за владу йшла в парі з постійними доносами до московського царя на своїх гетьманів, з шуканням допомоги у ворога коштом ступневої ліквідації незалежності України. За кожну таку поміч треба було платити обмежуванням свободи власної держави.

Д. Многогрішного старшини-змовники віддали

цареві на муки і заслання. Провідник змовників І. Самойлович став гетьманом. Хоч як він вислужувався московським воєводам, — між іншим, довів до скасування автономії Української Церкви, — на нього також було зроблено донос. Його арештували і заслали на Сибір. Генеральний суддя, тобто член гетьманського уряду, Кочубей та полковник Іскра зробили донос на І. Мазепу. Таких прикладів можна б навести багато з нашої трагічної історії. Недарма Т. Шевченко називав тих наших гетьманів "варшавським сміттям", "гряззю Москви", а своїх сучасників з-поміж української аристократії — "вислужниками чужого отечества", і "донощиками і фарисеями", які допомагають ворогові "із матері (України) полатану сорочку знімати" і гірше "ляха її розпинають".

Як видно зі статті Л. Плюща "Трагедія Івана Дзюби" ("Сучасність", грудень 1976) проблема поширеного ренегатства й національної зради серед українців турбує українських патріотів-дисидентів. На цю тему він вів розмови з І. Дзюбою, І. Світличним та іншими учасниками українського руху опору.

Євген Сверстюк пояснює цю болячку донощитва і зрадництва жадобою матеріальних користей. У статті "На дев'яте березня" він писав: "Є щасливі нації. Для них відступництво і національна зрада — просто випадок патології, що реструється в клініці; але не фіксується в історії. Для нас цілими століттями дорога до зради пахла коритом, мундиром, золотом, а дорога вірності — кров'ю" ("Вибране". Вид. "Сучасність", 1979, стор. 50).

Проте на нашу думку, існують ще інші, психологічні причини цієї болячки. Донощитво — це вияв укритої люті облудливої — покійного і вибито назверх льяльного раба, що не має відваги явно виступити проти противника чи ривалізувати з іншими за посаду, владу чи якісь користи, в якого нема мінімальної пошани і почуття національної чести, зате є сліпа, деструктивна злоба, заздрість і ворожість. Як інакше пояснити поширене донощитво між нашими земляками, що жили в діпівських таборах, або навіть тепер в Америці чи в інших країнах вільного світу. На думку урядників Міжнародної Організації для втікачів (ІРО), українські табори відрізнялися тим, що в них було найменше злочинів (грабунків, убивств), тобто актів прямої агресії. Українці славилися за найбільш працюючих, слухняних, покійних і невимогливих біженців. Затє з-поміж усіх етнічних груп від українців приходило найбільше доносів на своїх земляків.

Це саме діється в Америці чи іншій країні, де живуть українці. Нещодавно Іван Кедрин у своїй статті "Де корінь лиха України" (з передруку у "Вільному Слові" з Лондону) навів кілька прикладів ганебної поведінки на українців. "Вперше в історії Америки, — пише І. Кедрин, — покликав колишній президент Форд українського діяча на становище свого радника в етнічних справах, — негайно найшовся українець, який написав листа до Білого Дому, що покликаний на те становище діяч не має належних кваліфікацій".

Проти включення українського спортсмена запропонував теж українець своїм доносом...

Доноси в діпівських таборах і в Америці не приносили і не приносять ніякої матеріальної користі, ані "мундирів", ані "золота", ані привілеїв. Вони викликають радше погорду до самих донощиків. Їхні доноси та їхні прізвиська зберігаються в архівах і колись будуть виявлені дослідниками. Проте, це, видно, не спиняє донощика від доносів. Доноси є актами "пасивної агресивності", як і їх зве клінічна психологія, — типовими для людей, що не навчилися явно та прилюдно боронити своїх прав, не вміють бути собою без страху і не вміють признатися до своєї амбіції здобути кращу посаду для себе у ривалізації явній з іншими, навіть своїми земляками, знайомими чи приятелями.

Вплив Донцова

Поразка і невдачі залишають звичайно в суспільності почуття гіркоти, збільшену злість на себе самих, шукання винних між собою і рівночасно радикальних способів вийти з цієї кризи. Це дуже родюче поле для демагогів. Використовуючи загальне невдоволення, економічні труднощі країни після війни або в наслідок інших причин, вони своїми спрощеними програмами уміють захопити широкі маси і здобути владу над ними. Так сталося в повосенній Італії і Німеччині, де до влади прийшли Муссоліні і Гітлер. У Західній Україні не політичну владу, але владу над думанням молоді генерації українців здобув публіцист Дмитро Донцов.

Він був нещадний і часто несправедливий у критиці провідників Визвольної революції, отождавав молоді відповідь (спрощену) на їхнє "чому" (чому революція не вдалася?), і рівночасно пропонував свою ідеологію як вихід з кризи і певний шлях до перемоги в майбутньому.

Д. Донцов переніс уривки теорій кількох західних публіцистів, філософів та соціологів, які, до речі, в західних суспільствах не мали аж такого великого впливу — їх вважалося радше маргінесовими фігурами — і подав їх західноукраїнській молоді за справді передових людей нової Європи. У своїх публікаціях: "Вісник" і кварталниках "Вісника", він хвалив Муссоліні, Гітлера, полк. Ля Рока, Л. Дегреля. Між іншим, цей останній вже перед війною зустрічався з Гітлером, і його бельгійці вважають за звичайного зрадника та гітлерівського агента. Його та йому подібних Донцов представляв як представників відродженої Європи. На таких зразках мала виховуватися західноукраїнська молодь. Чи не був це обман?

Негативний вплив Донцова помітний і в тому, що він завернув наростання політично-державницької культури серед західноукраїнського суспільства, головною рисою якої є вміння підпорядкувати свої особисті та групові інтереси і переконання загальнонаціональним інтересам і вартостям. Це є культура національної згоди, "консент" співпраці в критичних хвилинах, не зважаючи на всі різниці між поодинокими групами. Саме поняття слова "згода" викликало в Донцова потоки глумливих, і їдких коментарів так, на-

НА ПРОЩУ ДО РІДНОЇ ЗЕМЛІ

4

ТЕРНОПІЛЬ

До побачення, дорогий Львово. Сьогодні ідемо до Тернополя. Сідаємо в таксі і бачимо там стареньку жіночку.

— Ми з Австралії, а ви звідки? — питає Христя.

— Вибачте, я вас не розумію, — відповідає англійською мовою. Ми познайомились. Вона англійка, одружена з українцем. Без групи, сама, не знаючи мови, їде в Тернопіль до його родини. Рухлива, привітна, років під сімдесят, повна ентузіазму, сприймає усе із щирим серцем. І от хоч-не-хоч ми стаємо її перекладачами.

— Дивні діла твої, Господи, думаю вголос. — Все буття, живучи на чужині, до сторонніх говоримо англійською мовою. Свою тримаємо для домашнього вжитку. Звикли, наче воно так і треба. А тут навпаки! Англійки ніхто не второпав, а мене навіть мале розуміє. Молодь говорить українською мовою! Чудово!

— Слава тобі, карасику, три Господи в ятір, — сміється з моїх роздумів Христя.

— Порівняла! Де Крим, а де Рим! Таж ми на Україні тепер! Інакше і бути не мусить.

Сідаємо у потяг і ідемо. У купе заходять ще пасажери і починають курити. Дихати нічим!

— От, — жалість сусідці, — їдучи на батьківщину, всякі ситуації обдумувала, в яких, може, прийдеться загинати. Не гадала, що так прозаїчно помру від тютюнового диму. Але тут врятувала мене провідниця.

— Ану, перестаньте смалити, — зарепетувала вона. — Тільки поприбирала, а ви накидаєте.

І ось ми в Тернополі. Готель біля озера. Напроти парк. Чудова погода. Вечір. Ідемо оглянути місто. Купуємо склянку кисляку, пару пиріжків з капустою — і вечерея готова.

чехто прагнення національної згоди, потяг до компромісу між групами були національним злочинном.

Що така регресія відбулася, вистачить порівняти поведінку нашої політичної верхівки перед і під час наших Визвольних змагань 1918-1920 років з поведінкою під час Другої світової війни. Наші послы до австрійського парламенту і наші військовики діяли в порозумінні, тобто в повному довірі, що всі вони є чесними і щирими патріотами, що всі прямують до тієї самої мети. І хоч часом були помилкові рішення, не було ніяких внутрішніх бунтів, не було взаємних вбивств чи терору одних проти одних. Це була подиву гідна політична зріла акція. А що приніс 1941 рік?

(Продовження в наступному числі)

Тернопіль, казали нам львів'яни, це найбільш українське місто. "Оце лише в тих краях зосталася Україна". І от ми ходимо по вулицях і насолоджуємося, слухаючи рідну мову. Місто зелене, спокійне. Надворі 30° Цельсія. Катаємося по озері, дивимося, як інші ловлять рибу, купуються. Робимо обхід книгарень, універмагів, розмовляємо із людьми. Підходимо до кіоска купити листівки.

— Чи немає у вас поздоровлень з весіллям, Новим Роком, народженням, писаних українською мовою? — питає Христя. Жінка шукає, знаходить дещо, потім питає:

— А ви звідки?

— Із Австралії! Вона ще раз перепитала, чи ж справді таки приїхали з другого кінця світу.

— І як же ви там поживаєте? — запитала.

— Часом з квасом, порою з водою, — жартує сусідка, — а ви ж як?

— Та всього буває на віку — і по спині, і по боку. Бачили ми і горох, і чечевичу! А ви, значить, рідний край захотіли побачити. Тягне таки! Чи хотіли б сюди приїхати назавжди?

— І рада б душа в рай, та гріхи не пускають, — каже сусідка. Жінка регоче.

— Значить, не хочете в рай, вирішує вона. Христя за словом в кишеню не полізе. Потеревенити — це її природа.

— У пеклі все тепло, а піди в рай, то й за дрова дбай, приказує вона.

— Ти договоришся до бісиків, — шепчу я і торгаю її за рукав. От вже познайомилися. Буде їй куди йти в гостину, думаю я. І не помилилася.

— Ідемо сьогодні в село, заявляє незабаром Христя. Але це вона лише каже, що ідемо, насправді ми більше йдемо! Воно недалеко від міста. Спершу автобусом, а потім доріжкою через поле. Повіва вітерець і колише жито. Стежка вузьенька, втоптана, в'ється вгору і вниз. А в житі цвітуть маки! А може то була й пшениця, хіба ж я розберу! Скільки глянеш, червоніє від них усе поле. Село далеко маячить попереду. Сонце спускається на небосхил, а ми простуємо, все ближче і ближче.

Мана чи наяву! Багато пізніше буде ще вражень, але зостанеться в пам'яті цей вечір, поле, жито, маки... й село.

Нас знову частують, водять, показують свій побут і питають - запитують. Всі привітні, милі, гостинні. Англійка теж з нами. Вона людьми захоплена: такі щирі і теплі зустрічі.

Другого дня знову збираємося оглядати околиці.

— Пригадуєш, як бандуристи до нас приїжджали? — запитує Христя.

— Я їхніх виступів ніколи не пропускаю, ще із Берліну починаючи, відповідаю.

— Гарно грають, гарно співають, особливо один чорнявий.

— Так от, пам'ятаєш, вони таку чудову пісню співали: Почаївська Божа Мати монастир врятувала.

— Це, — кажу, — моя улюблена!

— От і чудово! А Почаїв же у нас під боком, — раптом вигукнула вона.

— Нам туди їхати не дозволять. — перечу я.
— Спиток не збиток, спрос не біда. — відказує Христя. Ми йдемо до директора.

— Ні, — отримуємо відповідь. Знову йдемо. І гозорити не хоче. От і кінець мріям, не бачити нам Почаївської Лаври. Це я так думаю, а сусідка сприймає все інакше.

— Хай його лиха година візьме, — енгукус вона. — Раз у житті така нагода трапляється, та щоб її пропустити! Поїдемо без дозволу! Якось то воно буде! Знайшов — не знайшов, а помачати можна!

Десь за годину нас чекає таксівка. Сідаємо: ми з Христею, англійка і один із місцевих. — Це, — пояснює сусідка, буде наш поводитор.

Ідемо у Почаїв. Дорога крутиться, проїжджаємо села, лани, накрапає дощик. І ось ми у Почаєві. Раптом в усій красі на горі постає собор. Він сяє банями, величний, чудовий! Нам забиває дух від захоплення! Ось вона, наша старовина, наша гордість, наша краса! Навколо все обнесене муром. Ідемо нагору до воріт. Входимо в інший світ. Подвір'я велике, тихо ходять прочани, снують у своїх ношах монахи. Біля воріт каліки просять милостині. Прямо лікарня, праворуч церква. На цілі двері намальований, немов могайкою викладений, Ісус Христос. Питаємо у людей, як зайти досередини.

— Учора треба було прийти, свято було. У Церкві було людей, не протовпишся. А гарно ж як там, все сяє у золоті! Недавно все не реставрували, — жбонить старенька бабуся. Наш прсвідник трохи випив у дорозі, тепер у геселому настрої. — Ось нам монахи покажуть усе, — заявляє упезнено. Заходимо всередину. Стара будова, якісь коридори і проходи. Це, мабуть, був монастир. Підходить у рясі найстарший. Чесше до нас по-всесоюзному. Видно і тут без "старшого брата" не обійдеться. Погляд непривітний, колючий.

— Це туристи з Австралії, — хвалиться наш проводитир, — хочуть церкву побачити.

— От тобі й кінець конспірації, думаю я, — будуть нам тепер непереливки.

— Почекайте хвилину, зараз вас проведуть, — каже начальство і йде у бічну кімнату.

— Чого ти вискочив, як Пилип з конопель? — лає знайомого сусідка. — Це ж такий, що на Бога дивиться, а чорта бачить.

— Що ви, перечить наш провожатий, — та я за пан-отця головою можу ручатися.

— Дурний ти і дурний тебе піп хрестив, — ріже Христя, — хіба ж не видно сокола по польоту, а сову по погляді? Тут і я встряла.

— Знаєте, — кажу їм, — ця ситуація мені нагадує віршовану казочку Наталі Забіли про півника й курочку. Як вони попали в гості до лисички, а вона пішла вовчика звати. Тут саме зайчик нагодився та й дивується: хіба не знаєте цієї лисичи, ось буде вам за ці кислиці. А півник та курочка не ймуть йому віри: таж тут такі хо-роші, звірі.

Незабаром начальство вертається: натягнувши рису, зігнувши плечі, веде такі ласкаві речі: —

Ах, як приємно, ох, гості милі, ви притомились, ви б відпочили. Отець Вікентій вам усе покаже, красу й будову й багатство наше".

— Попала ти пальцем у небо, — шепче мені Христя. В цього пописька слова не щирі, давай тікати, поки ще цілі.

І далі все було, як у казочці: "Тут глянув півник на подвір'я, а на подвір'ї — куряче пір'я". Ну, а нам було трохи інакше, більш по-сучасному.

Вийшли ми за ворота, а там нас чекала турбота: міліціонер з двома помічниками назустріч ідуть. Я вже стою ні жива, ні мертва.

— Пропали ми, як швед під Полтавою, — речу сусідці.

— Не було печалі, так чорти накачали, говорить вона сердечно, дивлячись на знайомого.

— Де ти його видрала? — сичу я, — в нього язик теліпається, як в собаки хвіст.

— Кому-кому, а тобі нарікати нічого, — шипить у відповідь вона. Це ж матеріал який для оповідання! Така нагода побачити міліцію.

Я киплю. — Ти, — питаю, — при розумі? Чи від спеки в голові розсохлося і всі клепки повипадали! Отаке в цю хвилину думати!

Повели нас у міліцію. А вона зручно розташована, сразу ж під боком. Чую — наш старший міліціонер говорить чудовою українською мовою. Я й ухопилася, як утопаючий за соломинку:

— Земляче, прохаю, зглянься над нами. Ми ж тільки церкву хотіли побачити. Пустити нас! Ні, не бере! Тоді й Христя встряла:

— Що це за морока, — гукає, — приїхали аж з Австралії, хочемо таку красу оглянути — і не дають... Хоч би чужинців соромились. Ось стара жінка з Англії. В неї може серцевий припадок статися. І це не діє. Знайомий з Тернополя пішов зовсім в любову атаку: лається, на чім світ стоїть. Але все це надаремно! Ні мої прохання, ні Христині заклики до совісти, ані лайки провожатого не зрушили старшого міліціонера.

— Ви порушили закон, — повторює він раз у раз.

— Хіба він людина, він гвинтик, сердиться сусідка, — слухаючи його аргументи. Товариш старший міліціонер тихо і повільно, без жодного почуття, говорить завчені речі: закон є закон, — це мені і Христі. — В мене нерви міцні, мене не випедеш, будеш ще говорити, опинишся в холодній, — це на лайки земляка. Заповнюємо форми, показуємо документи. — Щоб він скис, — бурчить сусідка. — Кому похорон, а старцеві тризна. Оштрафували нас і послали Христю гроші платити до банку. Чекаємо, проходить година. Нарешті вертається.

— Тебе тільки по смерть посиляти, — кажу їй.

— У банку нікому прийняти гроші, пішли робітники буряки полоти, пояснює вона. От тобі й ситуація! Сидимо і чекаємо край моря погоди. Дзвонить наш гвинтик по всіх інстанціях, хоче ті гроші десь приткнути, а всі відмовляються. Аж упрів з того всього. Аж тут його жона подзвонила з своєю турботою. Так він хоч на ній злість

(Продовження на 3-ій стор. обкладинки)

ЯК ЛИСТ ДО РЕДАКЦІЇ ПОПАВ ДО САМВИДАВУ

(Уривок зі спогадів)

Життя тим часом ішло своїм трибом. Дедалі помітніше ставало, що уряд уперто повертав штурвал державного корабля на зворотний курс. Сталінські методи керування країною, що так розхиталися, були наслідком 20-го і почасті 22-го з'їздів КПРС, відновлювались дедалі настирливіше. Найпомітніше, брутально реальніше це проявилось в каральній політиці проти розгортання правозахисту. Каральній політиці, що спиралася на сваволю, мої нові друзі протипоставили хоч і не сильний, але впертий спротив. У деякі сектори правозахист іще не заглянув чи, може, ми про це не знали. Так доля кинула мене на одну з неохоплених іще правозахистом ділянку наступу сталінізму.

У перших числах вересня вийшов вересневий випуск книжки (ч. 9) журналу "Вопросы истории КПСС" ("Питання історії КПРС") за 1967 рік. У ній була опублікована стаття "В ідейному плену фальсификаторів історії" ("В ідейному полоні фальсифікаторів історії"). Мова в ній про книгу Некрича "1941. 22 червня", що була надрукована 1965 року і тоді мала дуже позитивні відгуки. Тепер уже з самого заголовку статті знати, що погляд на цю працю кардинально змінився. Викликали настороження й самі автори статті — генерал-майор (від політпраці) Б. С. Тельпуховський і професор полковник (від політпраці) Г. А. Деборін — мені добре відомі. Думки від них сподіватись — годі, але можна бути певним, що вони завжди в своєму писанні висловлюють найновіші військово-історичні "істини". Своє велике обурення постарався стримати. Потерпів кілька днів, заспокоївся і сів за працю. Обмірковуючи зміст, ніяк не міг звести його до однієї провідної думки, що для журналу краще. Вирізьблювались дві цілі: — дати належну відсіч спробі ошельмувати автора сміливо, як на наші умови, правдивої книги, а водночас — викрити причини розгрому радянських військ на початку війни та вказати на винуватців цього...

Треба було написати листа, який би звів нінащо не тільки брехливу статтю, а й її авторів, і показував би цілковиту нездарність керівників країни й армії, їхнє злочинно-безголовне керівництво готуванням до війни й самою війною. Щоб так зробити, я застосував такий трюк. Старанно проаналізувавши статтю і показавши, що в ній немає критики книги, а саме голослівне облаювання її; викривши цілковиту некваліфікованість авторів, а запропонувавши читачеві на певний час забути і статтю і книгу, а згадати разом зі мною, що саме насправді відбувалося на фронті у той страшний час.

І я дав свій стислий опис початкового періоду війни та аналізу розгрому наших збройних сил. Причини були висвітлені випукло й оголено. Заперечувати їх, так висвітлені, було неможливо. А

це ж і була оборона книги Некрича, бо коли уважно порівнювати, кожному було видно, що Некрич у більш завуальованій формі дав ті самі причини. Лише одну причину обидва ми оминули. Не знаю, чи помітив це Некрич у той час. Що ж до мене, то я не згадав її свідомо, бо якби вказав на неї, то негайно б опинився в психіатричній тюрмі. А причина та — велика кількість тих, що не хотіли воювати за радянський лад.

Такої незбагненної кількості полонених не могло б бути, якби ті люди не хотіли здаватися в полон. Партія своєю політикою терору проти трудящих міста й села довела маси людей до того, що вони воліли бути полоненими, аби тільки не жити в такій країні. Такий висновок я зробив тоді, коли задумався над кількістю полонених. У той час я ще не знав того, що мені відоме тепер, — того, що військовополонені вважали за краще смерть, ніж повернення на "родину"; не знав я тоді того, що радянські війська з допомогою союзників цілі облави робили (зі зброєю) для того, щоб повернути "улюблених" "родині" її "блудних" синів.

Але повернімося до того, що я написав, боронячи книгу Некрича.

На світанку 22 червня 1941 року фашистська Німеччина накинулася могутнім ударом на війська західних прикордонних округ СРСР, удавши своїми заздалегідь змобілізованими і зосередженими поблизу радянського кордону збройними силами...

Це був удар неймовірної сили. А ще страшніше було — моральне потрясіння.

Радянські люди, щоб зробити оборону своєї країни неприступною, багато років обмежували свої потреби, відмовлялись собі навіть у найпотрібнішому — і вірили, що можливому нападові ворога створена непохитна перепона.

Нерушимою стеною, обороною сталеною —
Розгромим, уничтожим врага!

— співали ми й вірили, що це так воно й буде. Та ось почалася війна, і з перших же годин ми побачили, що вся та наша віра була маривом, що насправді перед лицем озброєного до зубів ворога ми виявились цілковито безборонними.

Ті, що не пережили страшних подій перших місяців війни, нехай знають, що перемогати моральний надлам не легше, ніж іти з протипіхотною гранатою і пляшкою з пальною сумішшю на танк ворога. Перші успіхи гітлерівці завдячують не тільки, а може й не стільки раптовості свого нападу, скільки крахові ілюзій серед нашої армії і нашого народу про нібито високу оборонноспроможність нашої країни. А насправді відбувалося от що.

Група гітлерівських армій "Центр", що діяла у напрямі головного удару, протягом перших двох днів просунулась понад 200 кілометрів. За

ці два дні було оточене Білостоцьке угруповання наших військ, до складу якого належало більше половини всіх військ Західньої особливої військової округи (ЗОВО). На п'ятий день передові частини групи армій "Центр" підійшли до Мінська, а на восьмий день у районі цього міста було завершено оточення ще одного великого угруповання радянських військ.

Під кінець третього тижня фашистські армії цього напрямку стояли біля воріт Смоленська, завершивши ще одне оточення значних наших сил. Тіппельскірх подає, що лише на цьому напрямі за час від 22 червня по 1-е серпня 1941 року гітлерівці взяли в полон близько 755 тисяч вояків, захопивши 6.000 танків і понад 5.000 гармат (К. Тіппельскірх, "Історія Другої світової війни", М., 1956, сторінки 178-184 і 186). Відповідних даних з джерел радянського командування наша преса не публікувала. Є лише свідчення маршала Радянського Союзу А. А. Гречка про те, що на всьому радянсько-німецькому фронті "противник спромігся протягом трьох тижнів війни вивести з ладу 28 наших дивізій, понад 70 дивізій втратили від 50% і більше свого складу в людях і бойовій техніці" ("Военно-исторический журнал" № 6, 1966 р.).

Навіть якщо вважати, що Тіппельскірх перебільшує, то й тоді не може бути ніякого сумніву, що факт є фактом — катастрофічний розгром всієї нашої армії прикриття (із 170 дивізій понад 100 за три тижні війни були або розгромлені, або зазнали втрат, які довели їх до небосдатного стану).

За 24 доби (до 16 липня — дня, коли гітлерівці здобули Смоленськ), німецькі фашистські війська пройшли 700 кілометрів, коли міряти простір навпростець, а не вздовж доріг. До того ж, вони розгромили війська ЗОВО і ті резерви, що надходили їм на допомогу, і зайняли дуже вигідне для дальших дій стратегічне становище.

Наш Південно-західний фронт (кол. Київська особлива військова округа), війська якого задовільно керовані командуванням і штабом фронту, виявили справжні чудеса героїзму і, серйозно загальмувавши наступ групи фашистських армій "Південь", у цей час вели бої геть далі на захід від Дніпра, але, в наслідок виходу противника в район Смоленська, опинилися під загрозою удару з флангу і в запіллі з півночі. Якраз від цього часу над Південно-західним фронтом почала дедалі грізніше нависати небезпека тієї трагедії, яку з повним правом можна назвати найбільшою катастрофою Великої Вітчизняної війни — *Київського оточення* наших військ.

Питання про це оточення виходить поза межі цього листа до редакції, який (лист) з konieczности трохи розрісся, але я не можу не сказати про те, що від 16-го липня, коли загроза найстрашнішого становища досить виразно поставила вимогу ефективних заходів, — аж до початку розв'язки під Києвом минуло 38 днів, і за цей час не зроблено нічого реального. Скажу більше: все робилося ніби навмисне, на руку противникові. Командування і штаб Південно-західного фронту розуміли, що над їхніми військами нависає

грізна небезпека, і пробували тій небезпеці протидіяти, але безглуздими розпорядженнями тодішнього верховного головнокомандування всі мудрі фронтові заходи відкидалися, а війська фронту були, зрештою, поставлені в умови цілковитої неможливості виявити ворогові належний спротив.

Як наслідок, за місяць і кілька днів наш Південно-західний фронт був геть чисто розгромлений. Командувач фронту генерал-полковник Кирпонос, молодий талановитий генерал — начальник штабу фронту Тупіков, дуже здібний розвідчик — начальник розвідного відділу фронту полковник Бондарев та багато інших дуже добрих штабних офіцерів — після героїчного, але безвиглядного спротиву танкам противника, що напали на командний пункт фронту, бачивши явну загрозу бути полоненими, самі відібрали собі життя. А ті, що не загинули в бою і не встигли чи не змогли застрілитись, склали свої голови в фашистській незолі або, пройшовши через роки найтяжчих мук фашистського полону, зазнали ще й злигоднів та обвинувачень за "зраду" батьківщини та мук сталінсько-берієвських катівень. Уціліла лише частина тих офіцерів штабу фронту, котрі під час нападу на командний пункт ворожих танків перебували серед військ, виконуючи завдання командування фронту. Таким чином, уцілів, зокрема, начальник оперативного відділу штабу фронту полковник (тепер маршал Радянського Союзу) І. Х. Баграм'ян.

І що ж — такий перебіг подій був закономірний чи, навпаки, були зроблені якісь помилки, які й довели до таких плачевних наслідків?

Проаналізування документів свідчить, що навіть Сталін розумів — початковий період війни лаврів йому не приносить. Він увесь час силкувався знайти версію, що могла б виправдати тодішній розвиток подій. До цього питання він повертається знов у промові з 3-го липня і пояснює все дуже просто — в усьому винні фашисти. Вони були краще підготовані і вчинили віроломний напад. Але Сталін не міг не бачити і слабину своєї позиції, тому робить спробу підкріпити її, включивши до наказу з 23-го лютого 1942 р. такі слова розважання про "постійно діючі фактори, що вирішують долю війни". Але й фактори ті шиті білими нитками, бо й вони не відповідають на питання, а хто ж таки винуватий. То він і в доповіді про 27-і роковини жовтневої революції знов говорить, що Німеччина мала успіх тому, що вона агресивна нація, а "агресивні нації... мусять бути більше підготовані до війни, ніж нації миролюбні... Це, коли хочете, — історична закономірність..."

Он воно як! "Закономірність!" Звідси — керівники тут ні при чім, бо ж не можуть вони йти проти закономірностей. Зрештою, хто з цим не погоджується, той не марксист. А з таким у нас мова коротка і ясна...

Так, мав рацію — тричі мав! — покійний президент США Кеннеді, коли казав, що в перемоги — багато рідних, а поразка — завжди кругла сирота. Наша поразка 1941 року також не уникнула сирітства. Всі, що мали тоді стосунок до

керування війною, — споріднені лише з перемогою. А тому, що й поразка не може бути зовсім без будьяких рідних, то даймо їм об'єктивні причини та закономірності.

Здається, однак, що такий викрут не зможе довго втриматись на історичних підвалинах. Навіть самому Сталінові не під силу було ухилитись зовсім від особистого визнання своєї "спорідненості" з поразками початкового періоду Великої Вітчизняної війни. На прийнятті в Кремлі на честь командувачів військ червоної армії 24 травня 1945 року він вимушений був, хоч і в властивій йому демагогічно-лицемірній формі, таки признатися: "Наш уряд мав немало помилок, ми мали моменти надзвичайно тяжкого становища в 1941-42 роках, коли наша армія відступала... Інший народ міг би сказати урядові: ви не виправдали наших сподівань, ідіть геть... Але російський народ не зробив цього... Спасибі йому, російському народові, за таке довір'я!"

Забудьмо на хвилину, що в той час, коли в Кремлі, на пропозицію Сталіна, пили за здоров'я російського народу, з його ж наказу кращих синів цього народу, які своїми тілами загальмували нищівний біг німецько-фашистської військової машини в 1941-42 рр., десятками й сотнями тисяч гнали в сталінські табори. Помовчімо тепер про це. Звернімо увагу лише на одне: Сталін визнав те, що на початку війни уряд мав такі помилки, за які його слід було виставити за поріг.

Які то були помилки, в чому вони полягали — Сталін не сказав. Далі: він спробував ще раз підсилити "теоретичну" базу під свої виправдання. У відповіді на листа полковника Разіна він, притягнувши собі на допомогу стародавніх парфян і Кутузова, посмів назвати поразку наших армій на початку війни свідомим відходом з метою затягти сильнішого противника вглиб країни, щоб остаточно його розгромити. Цю зухвалу фальсифікацію його плазуни й лакизи перетворили на "геніальне сталінське вчення про активну оборону", що надовго умертвило творче мислення в військово-історичній науці. Щоб розкрити фальсифікацію і зрозуміти, що діялося насправді, потрібно встановити насамперед співвідношення сил обох сторін перед початком війни. Виходить, що було так: щодо кількості дивізій їх обидві сторони мали приблизно порівну, щодо кількості танків, то їх ми мали в п'ять разів більше, щодо бойових літаків — ми мали понад два з половиною разів більше; ми переважали також і щодо артилерії та мінометів.

Але сама кількісна перевага — ще не доказ вищости. Так було завжди, а в сучасних умовах особливо величезне, а часто й вирішальне значення мають якісні показники зброї і бойової техніки. Так, наші винищувачі старих моделей, маючи навіть кількісну перевагу, не могли більш-менш ефективно протидіяти "гайнкелям" та "юнкерсам", бо поступалися перед ними швидкістю і потужністю озброєння. А щодо наших старих бомбардувальників, то вони супроти ворожих винищувачів були попросту безборонні. Але ж не слід забувати й того, що в складі наших військово-повітряних сил (ВПС) було 2.700-2.800 бойо-

вих літаків нових конструкцій — це трохи менше, ніж гітлерівська Німеччина мала тоді всієї авіації. А ці наші літаки своєю якістю не тільки не поступалися перед відповідними типами літаків ворога-напасника, але багато в чому перевищували їх якісно.

Щодо танків, то всі, що пишуть про початковий період війни, чомусь оминають питання про значну чисельну перевагу наших танків, і наголошують те, що серед наявних у наших західних військових округах було всього-навсього 9% машин (танків) нових конструкцій.

Подавши цю кількість, вони не згадують про те, що 9% — це досить показне число — 1.700-1.800 машин. Не порушують вони й найважливішого питання — якості німецьких танків. Тож читачеві вільно думати, що противник мав танки, значно кращі за наші, хоч як мати на увазі весь їхній парк, як уже згадувалось, вони (їхні танки) були приблизно однакісні з нашими. Але танки противника не можна було навіть порівнювати з нашими "Т-34" й "КВ". Щойно до 1943 року — до курскої битви — противник спромігся сконструювати машини, які своєю якістю наблизилися до тих танків, що їх мали наші війська від самого початку війни, себто до танків нових конструкцій. Але й ці, нові фашистські танки й самоходки були таки гірші, ніж наш "Т-34", що лишився до кінця війни неперевершеною бойовою машиною.

Якісна перевага наших нових танків над фашистськими була така велика, що фашисти навіть у тих випадках, коли вони мали велику кількісну перевагу, не відважувалися вступати в бій хоча б з поодинокими "Т-34" чи "КВ". Якби наші ці танки, кількість яких лише вдвічі була менша за всю кількість фашистських танків та були використані масово, то противникові не помогла б не тільки подвійна, а й десятикратна їхня чисельна перевага. Самими цими нашими танками можна б було не тільки протиставитись гітлерівському танковому ударові, але й розгромити танкові угруповання ворога.

Отже, і кількісна і якісна аналіза співвідношення сил сторін найпереконливіше свідчить, що не може бути й мови ані про яку матеріальну перевагу противника. Нам цілком вистачало сил не тільки для того, щоб спинити ворога, а й для повного розгрому його протягом першого року війни. Легенда про велику технічну перевагу противника, яку створив (вигадав) Сталін для самовиправдання і яку (легенду) дотепер культивують горе-історики, не витримує перевірки кількісними даними і якісними характеристиками бойової техніки.

Але наша виразна військова перевага ще не вичерпується сказаним. Не можна не згадати тут і про те, що неймовірним напруженням усіх народних сил, рік за роком урізуючи в усіх інших статтях державний бюджет заради оборонного готування, — ми протягом десятиліття 30-их років створили вздовж усього нашого старого західнього кордону — від Балтики до Чорноморського узбережжя — суцільну смугу довготермінових укріплень, яка своєю потужністю перевищувала в багато разів так звану "лінію Маннергайма" —

АНДРІЙ АНДРІЙОВИЧ ТЕРЕЩЕНКО

Життєвий шлях

(закінчення з попереднього числа)

Всеукраїнський Історичний Музей був символом української державності. Директор його, Микола Федотович Біляшівський, був широко відомий у Києві і мав великий авторитет.

По революції 1917 року, під час визвольних змагань і боїв за Київ у 1917-1920 роках, чимало киян намагалися виїхати за кордон і, маючи коштовні збірки мистецтва й української старовини, передавали їх на збереження до Музею, Біляшівському. Тож співробітники Музею вечорами розпаковували та впорядковували ці речі.

По Першій світовій війні в Києві залишилися чимало галичан — колишніх військово-полонених, а також воєнків української Галицької Армії, що перейшли взимку на 1920 рік до більшовиків. Вони, як чужинці, мали бути на обліку в міліції та в ГПУ-НКВД. Там чимало з них пройшли відповідну "обробку" і стали таємними агентами НКВД. Дехто, хто ще з дому був "лівих" настроїв, навіть зробив собі партійну кар'єру, особливо, коли в Києві створилась Комуністична Партія Західної України. (Досить назвати Михайлика, що був прокурором на процесі СБУ, а в 1934-35 рр. наркомом юстиції УРСР, або Порайка, який вже в 1923 році був членом Всеукраїнського Виконавчого Комітету, потім наркомом юстиції УРСР і заступником голови Ради Наркомів УРСР).

І в Музеї з'явилися ці нові люди — не музейники, а партійці, надіслані для "підвищення якості роботи Музею". Почались безконечні зсідання, на яких новий завідувач бібліотеки Музею Антон Онищук, галичанин-комуніст, та інші нові люди звинувачували старих співробітників, що всю душу вкладали в створення Музею, в недбалім ставленні до зібраних матеріалів, у невмінні зберігати їх і навіть у навмисному псуванні вже зібраного матеріалу.

Інтриги робили своє діло. Миколу Федотовича Біляшівського скинуто 1924 року з директорства

ту саму лінію. за прорив якої радянські війська билися майже півроку й заплатили за це сотнями тисяч живої сили.

Тепер, думаю, ясно, що об'єктивні дані, за які так завзято борються — на словах — шановні "критики", цілком і повністю на нашій стороні. Очевидно, справжні причини поразок слід дошукуватися там, де аж ніяк цього робити не хочеться авторам згаданої статті: в суб'єктивних даних, у людях, які керували готуванням країни до оборони й зобов'язані були керувати військами, коли на неї (країну) несподівано впав могутній удар.

(Переклав з російської Д. Кислиця)

(Далі буде)

і переведено на посаду завідувача Відділом кераміки, а на його місце призначено директором колишнього чекіста Андрія Винницького.

М. Ф. Біляшівський, перший директор Музею, його фактичний творець і дійсний член Всеукраїнської Академії Наук, помер скоро по цьому, не проживши 60 років. Ховали його за старим народним звичаєм, не вважаючи, що був кінець квітня, поставивши труну на сані, запряжені сірими волами, які довели домовину аж до пристані на Дніпрі. Далі пароплавом її довели до Канева, де його й поховали.

А в Музеї залишився Винницький з Онищуком, виконуючи далі своє завдання від ГПУ-НКВД — цькувати й розганяти відданих своїй справі співробітників Музею, які перешкоджали розвалити Всеукраїнський Історичний Музей і розparcelювати його. Наступною жертвою впав завідувач Історико-побутовим відділом Данило Михайлович Щербаківський, побачивши, що він не в силі зупинити руйнування Музею, на створення якого він поклав багато років свого життя, він покінчив із собою, намагаючись в такий спосіб звернути увагу суспільства на те, що діялося в Музеї. Щербаківський розіслав листи про свій замір і його причини і кинувся в Дніпро 6-го червня 1927 року. Проте навіть ця самопожертва не призвела до бажаних наслідків, бо ГПУ-НКВД затушувало її.

Поки Щербаківський ще жив, Андрій Терещенко співпрацював з ним і працював під його керівництвом. 1926 року він їздив від Музею на Полтавщину, зокрема на Золотонощину, досліджувати народну різьбу на дереві, робив фотографії і зарисовував ескізи різьби на сволоках хат тощо. Під час цієї поїздки Терещенко знайшов і привіз до Музею два оригінали малюнків — портретів роботи Тараса Шевченка. Пізніше проф. Федір Ерст написав про ці портрети статтю.

Після смерті Данила Щербаківського Андрій Терещенко відчув, що він zostався в Музеї без доброго, чесного й надійного друга, і що йому там довго вже не протриматися. Треба було думати про якусь іншу працю або пошати знову вчитися. Він рішив спробувати вступити екстерном до Київського Інституту Народної Освіти ("ІНО" — колишній Університет).

Спершу пішла до канцелярії ІНО дружина Андрія Андрійовича, Любина Терещенко. Їй відмовили. Тоді вони обоє пішли до ректора ІНО, а ним тоді був галичанин-комуніст Семко. В кабінеті вони побачили цього Семка — одягненого в сорочку-"косоворотку" на московський лад і підперезаного червоним плетеним пояском з китицями на російську моду. Семко почав крутити, кажучи, що Терещенко вже закінчив Археологічний інститут і має працю в музеї, але вінці взяв від обох заяви.

Обоє вступили на Історично-філологічний факультет. Андрій узяв ухил на філологію, а його дружина — на історію, працювали в Музеї, поки була змога триматися там.

По смерті Данила Щербаківського всі головні посади в короткому часі зайняли в музеї партійці. Виконуючим обов'язки директора став Ростислав Заклинський, секретарем став маляр Яків Струханчук, бухгалтером — Барон, діловодом — Доменчук, усі члени Компартії Західньої України. Терещенко сак-так ще тримався, але його все більше обмежували.

1930-го року Андрія Андрійовича Етнографічна Комісія ВУАН, де він продовжував працювати, командувала в експедицію до села Дідковичів на Волині, він зробив там багато рисунків хат, хрестів на могилах, церкви, та пляни дворів села. Ці рисунки та записи з цієї експедиції тепер передано до Канадійського Товариства Дослідів Волині.

Настав страшний 1931 рік. Андрія Андрійовича вже викинули з Музею і позбавили приміщення. Так само його виключили і зо Співки робітників освіти. Поцастило знайти мешкання в одній з келій Києво-Печерської Лаври, де не було ані води, ані вбиральні, ані кухні. Жити довелося з припадкових заробітків. Знайшов роботу приватним коректором-стилістом, пізніше доводилося вертатись до цієї професії ще не раз.

Інститут Шевченкознавства замовив Андрієві Андрійовичу зробити мапу подорожів Шевченка ("Місця, де бував Т. Шевченко") та намалювати генеалогічне дерево (родовід) Шевченка. Андрій Терещенко провів кілька місяців, збираючи потрібні матеріали і складаючи бібліографію, а потім уклав мапу подорожів і намалював на великому білому картоні "дерево" роду Шевченка. Все це він передав до Будинку-Музею Тараса Шевченка в Києві.

Настав голод 1932 року. Треба було щось їсти. Андрій Андрійович навчився плести рибальські сітки і ходив на Дніпро з такими самими, як він, викинутими з праці колишніми колегами ловити рибу та збирав паливо по дорозі на березі. Часом працював — без оплати — при Музеї Діячів України, а щоб мати гроші, продавав свої книжки букіністам. 1934 року працював два місяці літом у Музеї Шевченка в с. Кирилівці, 1935 року брав участь в археологічних розкопках, що їх проводили в с. Романівці на Білоцерківщині проф.-орхелог Валерія Євгенівна Козловська та проф.-історик Микола Михайлович Ткаченко. 1937 року він працював кілька місяців у архітекта проф. Павла Федотовича Альошина коло проєктів нових будинків Києва. Потім знайшов підробіток — писати бібліографічні картки для каталогів.

Так тривало ще кілька років. 1941 року почалася війна, 19-го вересня німці зайняли Київ. Через декілька днів советські агенти почали диверсійні акти — руйнування міста раніше закладеними мінами та підпалами. Найбільше постраждав Хрещатик і прилеглі до нього вулиці. В Музей-Будинку, де жив Шевченко, близько від Хрещатика, від сусідніх вибухів повибивало всі шибки.

Андрій Терещенко дістав від української Міської Управи призначення на директора цього Музею.

**Андрій Терещенко
в шкільній уніформі (1916 р.)**

Напівпухлий від голодування й хворий, підпираючись двома ціпками, він заходився коло того музею, пошквив у ньому всі вікна, поніс експозицію з етикетками і отримав дозвіл відкрити Музей-Будинок для відвідувачів. Але зима була люта, все замерзло, палива не було. Харчів також майже не було — давали хліб з молотого несіяного проса. Пізніше хліб трохи покращав і можна було дістати гречаних крупів.

Восени 1943 року, коли німці відступали, почалися страшні грабунки, навіть по музеях. Тоді Андрій Терещенко спакнував усі експонати музею у 13 скринь і зніс їх до пивниці для безпеки.

Але в час його відсутності приїхали німці з тягаровим автотом і забрали всі ці скрині для евакуації на Захід. Вони опинилися в Познанському університеті. Всі намагання Андрія Андрійовича достатися до Познаня, до цих скринь, були даремні — німці не давали йому дозволу, лише тяглося листування, між Познанем і Львовом, де тоді був Терещенко. Пізніше з'ясувалася причина цього зволікання: до Познаня прибуло не 13, а тільки 12 скринь, з них — дві з власними матеріалами Терещенка. Зникла скриня з килимами та інші. А в скринях з речами Андрійовича був комплект "Київської Старини" — надзвичайно цінного й рідкісного видання, а в другій — рідкісні українські словники, малюнок родоводу Шевченка, виготовлений колись Терещенком для Музею та його ж роботи мапа "Місць, де бував Шевченко" вкупі з бібліографією до цієї праці. По війні преса повідомляла, будімо би то все повернулося назад до Музею-будиночка Шевченка, за винятком копій-килимів. Отже, килими ці є десь у Німеччині.

У вересні 1943 року подружжя Терещенків було у Вінниці, а до Львова вони приїхали 15 жовтня — і застали там таке життя, немов би не було ніякої війни. Не було труднощів з харчуванням, а Наукове Т-во Шевченка дало їм кімнату, колишнє приміщення проф. Михайла Сергійовича Грушевського, і трохи грошей.

Андрій Терещенко став працювати в Національному Музеї, допомагаючи його директорові, Іларіонові Семеновичу Свенціцькому, з визначенням речей, особливо — тих, що їх продавали, приїхавши до Львова, втікачі з Великої України, — різні вишивки, килими, плахти, ікони, старовинну зброю тощо.

Іларіон Свенціцький бував перед Першою світовою війною в Києві і працював там у Київському Історичному Музеї. Він розповідав, що приходили туди кобзарі й лірники, жили там і харчувалися коштом директора Миколи Біляшівського.

Весна 1944 року застала Терещенків вже в Кринічці, на Лемківщині.

Спосіб життя лемків був дещо інший, ніж на сході, і Терещенків особливо вразило те, як лемки тримають сіно під бляшаним дахом і просушують його бляшаною піччю, а хліб печуть не в печі, де звичайно варять, а у підпіччі.

Влітку потрапили до Братислави, в етнографічному музеї Словаччини вони побачили сорочки, вишивані зовсім подібно до українських. Життя в Словаччині проходило спокійно й заможньо, як на Україні до революції.

На початку жовтня Терещенки виїхали, разом з потягом-транспорт українського духовенства та кількох науковців, на Бад Кіссінген у північній Баварії. Через Хорватію. Недалеко Грацу, в Барбургу (Мариборі) потяг простояв кілька днів, поки лагоджено залізничні колії на Грац. Марбург — старе місто, має давні церкви й гарний музей. Терещенки відвідали цей музей і познайомилися в ньому з його директором — німцем, який бував у Києві й добре знав директора Київського Історичного Музею, Миколу Біляшівського.

Транспорт погано працював через діяльність хорватських партизанів і наліт літаків, що бомбардували потяги. В ніч на 22 жовтня потяг-транспорт українського духовенства закидано було бомбами і сильно ушкоджено, вбито й сестру владики єпископа Мстислава Скрипника, поранено владику Ігоря Губу і ще кількох.

З Грацу Андрій Андрійович із дружиною потрапив до Берліну. Там він працював разом з дружиною в Українському Науковому Інституті (заснованому гетьманом Павлом Скоропадським), працював при коректурі машинописних текстів з історії України. В Берліні в той час було дуже скрутно на харчі й гроші. Харчові картки були на 75 грам (коло 25/8 унції) товщу тижнево та на певну кількість грамів хліба й м'яса.

В Українському Інституті старі співробітники — старі емігранти — приязно й доброзичливо ставились до нових, навчали, де й що можна дістати, щоб вигідніше поїсти на свої харчові талони, бо в німців усе було суворо раціоноване. Український Інститут міг давати новим співробітникам дуже мало грошей — не вистачало навіть заплатити за пансіон-кімнату за один тиждень.

Група учнів Агрономічної школи на Кудичевському хуторі біля Золотоноші (1916 рік)). Справа стоїть Андрій Терещенко, перед ним сидить його молодший брат Михайло.

Сьомого січня 1945 року Берлін було збомбардовано так, що місто все стояло в руїнах. Зруйновано було й Український Інститут.

Співробітники його, а в тому числі й Андрій Андрійович, одержали чимало борошна, крупів, консервів і виїхали з Берліну на Ляйпціг. Він був переповнений людьми після бомбардувань, їх примістили в школі на дерев'яних ліжках із солом'яними матрацами. Так пройшов час, поки скінчилася війна і прийшли американці.

Нова німецька управа під американською владою приділила Терещенкам окрему кімнату в німецькій родині, але з харчуванням таки й далі було трудно.

Одного дня на радіо оголошено було новину, що американці залишають Ляйпціг і натомість приходить советська влада. Терещенки вирішили не гаючи часу, покинути місто і, то їдучи кінями, то пішки, дісталися до Ваймару, який лишався в Американській окупації. Там вони зустріли Миколу Багрянівського та Костя Костьовича Паньківського, Паньківський дав Терещенкові триста німецьких марок. Але у Ваймарі советські агенти хапали людей, не зважаючи на те, що це була не їхня окупаційна територія. Довелося рушати далі, через гори, до Баварії. Йшли пішки, а речі — свої та ще одної родини — везли підводою.

На кордоні Баварії їх зустрів американський вартовий і запитав, хто вони такі. Коли дізнався, що вони українці, то сказав, що він теж українець, з Канади, і довго розмовляв з ними. Потім влаштував так, що американці посадили всю групу (8 людей) на вантажне авто і привезли до Бамбергу. Там подружжя Терещенків влаштувалися жити в одній баварсько-саксонській родині — спали в кухні. Отримували допомогу на безробіття, а Андрій Андрійович, крім того, трохи працював приватно як коректор у о Германа — друкував на машинці та робив коректу стилю. Через три й пів місяця перебралися до старовинного пансіону "Роте Оксен". Ця будівля була вщерть повна і втікачів із-під Совєтів, і німців з Буковини, Сербії й зідусіль. Всюди панувала спекуляція, крадіжки, розпуста. Американці часом робили облави, але це стану справ не міняло.

Одного дня американці арештували всіх чоловіків у цьому пансіоні, а між ними й Андрія Андрійовича з його течкою, з якою він ніколи не розлучався. В течці був дрібнісінько писаний щоденник на картках у сірникових пачках і посвідка від Українського Наукового Інституту, ще в Берліні, натурально — німецькою мовою і зі свастикою в печатці. Андрія Терещенка відокремили від інших арештованих і посадили разом з німецькими військовиками. Три дні протримали, потім повели на допит. У великій залі сиділи американські військові, советський репатріаційний представник з перекладачкою, а на столі лежала його течка.

Советський репатріаційний офіцер почав допитувати Терещенка по-російському, але той заявив, що російської мови не розуміє. Тоді з'явилась українська перекладачка. В щоденнику згадувалося, що Андрій Андрійович жив деякий час вкупі з генералом Савченком-Більським. До цього вчепився советський офіцер, але пощастило пояснити, що це все — і генерал, і Український Інститут — стосується старої еміграції. Допомогло також і громадське клопотання за Терещенка. Скінчилось тим, що советський офіцер сказав Терещенкові, що він сам — теж українець, і на його місці він сам теж утік би з своєї "родіни". А американський офіцер порадив Андрієві Андрійовичу не вертатись до табору — така погана слава була у того пансіона "Роте Оксен".

Андрій Терещенко страшенно нервово пережив той арешт і дуже перехвилювався.

1950-го року Терещенко працював для Української Вільної Академії Наук у Люйнгаймі, в Баварії, там подружжям Терещенків опікувалась місцева інтелігенція — вчителі, лікар і протестантський пастор Павль Ранер.

У лютім 1951 року Андрій Андрійович з дружиною виїхали до Америки. Спершу працював знову коректором без грошей. Пробував улаштуватися в редакції газети "Свобода", але тодішній редактор газети, п. Лука Мишуга, вірадив йому йти до "Свободи", бо, мовляв, він не витримає атмосфери. Тоді Андрій Терещенко став працювати моделюючим на фабриці декоративних скульпторних фігурок, потім брав участь у різьбленні іконостасів. Одночасно робив переклади з німецької й англійської

Лев ЯЦКЕВИЧ

ЮЛІАН ТУВІМ — МИСТЕЦЬ ПОЕТИЧНОГО СЛОВА

Юліан Тувім (1894-1953) — це один з найвидатніших і найбільш оригінальних польських поетів, що гуртувалися навколо літературного журналу "Скамандр". Палкий звеличник Яна Кохановського, Леопольда Стаффа, Артура Рембо, Володимира Маяковського та "свиборородого американського барда" Волта Вітмена. Тувім зумів зберегти проте свою відрубність та притаманний вияв свого поетичного слова.

Тувім — поет широкого діапазону: ніжний лірик-романтик, сміливий експериментатор, співець інтимних людських почуттів, полум'яний трибун з виразними демократичними симпатіями, тонкий сатирик, майстер клясичної форми вірша, блискучий перекладач Руставеллі, "Слова о полку Ігоревім", Пушкіна, Маяковського, Некрасова, Гоголя, Рильського та інших, автор оригінальної історичної поеми зі старослов'янською тематикою ("Святозор"), жартівливих творів для дітей, жартівливо-наукового "П'яницького Словника" та унікальної "Вахкічної антології".

Від перших років своєї поетичної творчості, Тувім безжалісно хльостав бичем сатири польсько-шляхетську напушеність, позерство та дрібноміщанське філістерство. Вершиною його сатиричної творчості деякі критики вважають його сатиру "Баль в Опері", поміщену в книзі "Ярма-рок рим", а найбільш контроверсійним — його вірш "До простої людини", в якому автор виступає проти фарисейства, воєн та обману воєнних підбурювачів:

Коли до мурів знов ліпити
Почнуть відозви свіжим клеєм
І вдарить чорний друк на сполох.
Щоб "військо й люди в найширших ходах"
Байками знову засліпити,
Хай знову йолоп віри йме їм.
Що треба йти й з гармат лупити.
Палити, різати й топити...
— — — — —
Об брук трохи приклад рушниці! —
Бо кров твоя, а їхня нафта!
І від столиці до столиці
Гукни на всі ті їх марниці:
"Нема дурних, панове шляхта!"

(переклав Г. Кочур)

Тувім народився в Лодзі, фабричним повітовим місті т. зв. "Привіслянського Краю" (колишнє "Польське Королівство"), що було в тому часі

мов на українську й друкував статті в українських журналах.

Єдиним задоволенням його життя було збирання української періодики та купування книжок, він зібрав величезний архів еміграційних газет і журналів і продовжував збирання, аж поки давня хвороба серця не звела його в могилу 1977 року.

складовою частиною російської імперії. Поет зберіг велику любов, вірність, та прив'язання до цього міста, яке увіковічив у вірші "Лодзь":

Я вперше почув тут бурю століть
І муз шепотіння шовкове,
(Славетний той дім ще й досі стоїть,
Анджея, число сорокове).

— — — — —
Тут серце в мене викрав на вік
Хтось такий, блакитно-золотий:
Сім літ безмежних писав рік у рік
Листи я з віршами потай.

(переклав Г. Кочур)

Тувім зріс в інтелігентській середовищі єврейської родини та заховав теплі спогади про своє дитинство, поряд із інтимною любов'ю до природи. Ті два почуття розкинуті барвистими бризками в численних його поезіях, з яких найбільш характеристична — "Запах щастя":

З буфета кави дух підсмаженої линує,
Ванільні пахощі ішли від молока,
Коли ти змружившись, трусив рясну ліщину.
І листя на гіллі струміло, мов ріка.

— — — — —
Встає у пам'яті усе те, повне блиску,
Живе і трепетне, малим, далеким сном,
І пахне кавою те щастя близько, близько,
І віє самота ванільним молоком.

(переклав М. Рильський)

Ще інтимніше відношення до природи виявив Тувім у своїм лірично-сентиментальнім вірші "Сьома осінь":

Як ігумен, у безговінні
Сьома осінь — моя найсолідша —
Надійшла по зів'ялому сні
Моя рідна, єдина, кохана!
Надійшла вона стежкою тіні
Через дні наші давні, осінні
І вшепталася в серце рахманна...

(переклав Д. Павличко)

Тувім почав писати в 1913 р. З ваговитіших його збірок слід згадати: "Чигання на Бога" (1918), "Сократ танцює" (1920), "Сьома осінь" (1921), "Четвертий том віршів" (1923), "Слово в крові" (1926), "Чорноліська річ" (1929), "Циганська Біблія" (1933), "Ярмарок рим" (1934) та "Палаюча сутність" (1936).

В 1939 р. Тувім виїмав до Америки. Повернувшись до Польщі, зійшов в 1946 р. Під час своєї заокеанської мандрівки написав дуже складну, але глибоку змістом, поему "Польські квіти", (перекладену на українську мову М. Рильським), сповнену глибокої любові та ностальгії до своєї вітчизни, Польщі. В тій поемі з'ясоване його "вірую" щодо суті поезії та ролі й завдання поета. На думку Тувіма, справжня поезія — це поєднання творчого пориву і надхнення зі строгим обрахунком та математичною точністю роботи. А справжній поет — це поєднання творця і майстра в одній особі. Тому Тувім радить поетові:

Тож срібло й синяву спокою,
Навалу слів, безумства бунту
Вимірною циркулем, вагою
І строгим ладом контрапункту...

Коли шукати паралель його творчості в українській літературі, їх можна зустріти в двох віршах П. Тичини: "Енгармонійне" та "Пастелі" (в збірці "Соняшні клярнети"). Тувіма перекладали на українську мову: К. Поліщук, М. Рильський, Е. Дроб'язко, Г. Кочур, М. Лукаш, В. Личик, Ю. Шкрумеляк та інші.

В 1963 р., накладом Державного видавництва художньої літератури в Києві, вийшла друком книжка "Вибраних поезій" Ю. Тувіма, в збірнім українським перекладі 6-ох із згаданих вище поетів та з вступним словом Максима Рильського.

"Вибрані поезії" Ю. Тувіма вміщують вірші з 10 найкращих його збірок та декілька поезій з опублікованих посмертно рукописів. Ця чепурно видана книжка (300 сторінок) вийшла за редакцією М. Струтинського тиражем 4.000 примірників. Сьогодні вона є вже білим круком на українським та світовим літературним ринку.

ДИСПУТ МІЖ ЕВОЛЮЦІОНІСТОМ І ВІРУЮЧИМ УЧЕНИМ

"Я був дурнем", — сказав еволюціоніст після дискусії з віруючим ученим. Джері Фалвел (відомий проповідник серед віруючих протестантів) організував диспут поміж двома найвизначнішими вченими у Сполучених Штатах. Один захищав еволюційну теорію, а другий захищав твердження, що Бог є твором усього в природі. Матеріалісти й еволюціоністи твердять, що все, що існує, розвинулося само собою з первісної сили чи матерії. Це твердження вимагає, щоб матерія чи сили існували вічно. Нові відкриття в науці довели, що Всесвіт почався "вибухом" з нічого. Ці нові наукові факти цілковито заперечують твердження еволюціоністів. У додаток закон збільшення ентропії і факт радіоактивності доповнюють вище згадане відкриття.

Згідно звіту преси, віруючий учений виграв диспут легко і впевнено та без усякого сумніву.

Д. Гіш, біохемік з Інституту Дослідження Сотворення, репрезентував віруючих у сотворення.

Проф. Дулітл програв диспут, проголосивши публічно: "Я спустошений". І додав: "Це було так важливо. Як я зустрівся з моєю дружиною, коли я виявив себе таким дурнем?"

Пастор Д. Фалвел пропонує кожному вченому-еволюціоністові 5000 дол., якщо той погодиться на диспут з іншим ученим, віруючим в сотворення. Хоча в певних галузях наука може похвалитися великими досягненнями, астроном К. Сеган, антрополог А. Мотагю і С. Гулд відмовились від диспуту. Проф. Дулітл погодився, але програв.

"Christianity Today"

ТРЕТІЙ ТОМ "ВИБРАНОГО ПРОФ. Д-РА Ю. БОЙКА

Перед нами третій том творів проф. Юрія Бойка "Вибране". Кілька років тому вийшли його перші два томи, але швидко були випродані. Відомо, що другий том уже перевиданий малим тиражем у Західній Німеччині. Вже самі ці відомості говорять про вагу й значення цих видань.

І хоч третій том має 420 сторінок великого формату, на жаль, він не охоплює всього цінного, що залишилося після попередніх томів. Чекають четвертого тому такі цінні праці, як "Іван Котляревський", "Данте і українська література", "Гете й українська література", "М. Богданович як критик українського письменства", "Коментар до Шевченкової поезії", "І Архімед і Галілей", "Вклад проф. Дм. Чижевського в чужомовну історію української літератури", "Український духовий елемент Гоголя у формуванні його стилю", "Крик з могили" — із заохайової сучасної літератури на Україні, "Поетичний шлях М. Рильського" та низка інших.

Крім цього, лишилися майже всі його праці чужими мовами: англійською, німецькою, італійською та французькою. І хоч у нас так мало інтересу до праць вищого теоретичного профілю, все ж таки всі ті згадані й незгадані праці мусять знайти місце в дальших творах.

У перекладі до третього тому автор пише: "Не випадково передрукуюю я тепер свої дослідні "Російське історичне коріння більшовизму", "Російські традиції в більшовицьких розв'язках національного питання", "Шевченко і Москва". Розвиток нинішніх російсько-українських взаємин на еміграції та постання у декого із нас ілюзій на цьому полі вимагає наново звертатися "до джерел". І автор доводить, що в нас, дійсно, шириться у пресі прекраснотумна надія на деяких гарних росіян, яких ми нібито повинні триматися; а справді гарні росіяни, як одиниці, завжди були, але російський імперіалізм завжди спирався на російський народний масив, а "гарні росіяни" творили нам тільки ілюзію, що "не такий страшний вовк, як його малюють" і морально роззброювали нас перед російською небезпекою, а тому (одна з причин) ми й програвали у нашій визвольній боротьбі. Другою причиною, вважає автор, що у нас мало віри в поневолені Росією нації, тому ми так мало досягнули у створенні спільного фронту пригноблених народів.

Переконливість статті проф. Ю. Бойка "Російське коріння більшовизму" полягає в тому, що вона сперта на численні російські джерела, на визнання самих росіян про російсько-національний характер більшовизму. Цю статтю було вперше написано і вперше надруковано в 1955 році. Після того з'явилася на книжковому ринку німецькою, а особливо англійською мовою низка ґрунтовних праць на цю тему чи в цьому напрямку, де іноді автори посилалися на статтю проф. Ю. Бойка, бо його праця у вигляді брошури потрапила до багатьох наукових бібліотек світу.

Тож, мабуть, не буде перебільшенням, коли згадати, що у совєтознавстві наш автор започаткував процес дослідження російської природи більшовизму, хоч наші українські кола належно цього не оцінили.

Що ж до розвідки "Російські історичні традиції в більшовицьких розв'язках національного питання" з 1959 р., то її видано українською й англійською мовами, а тепер надруковано також у третьому томі. Вона яскраво показує, як у російських письменників, мислителів і громадсько-політичних діячів зароджувалися на протязі XIX і поч. XX століття ідеї такого розв'язання національного питання, які пізніше увійшли в кодекс ленінсько-сталінської національної політики. Як знавець російської духовості, літератури, проф. Бойко в цій аналізі, здається, не мав попередників. Та найважливіше полягає в тому, що він переконливо показав на підставі історичних даних, що за імперіалістичними прагненнями визначних діячів Росії стояло російське суспільство, краща частина російського народу.

У своїй праці "Шевченко й Москва" він продовжив шевченкознавчі традиції В. Сімовича, П. Зайцева, С. Смоль-Стоцького, поглибивши й деталізувавши їхні міркування, притягнувши новий матеріал, який ще не використовували дослідники. Шевченко, як видно з дослідження проф. Бойка, послідовний ворог російщини, а його дружні приватні зв'язки з поодинокими росіянами, ніколи не закривали перед ним факту, що українцям з російщиною духово й політично ніколи не йти разом.

Автор підкреслює, що в діяльності великих людей часто існує одна провідна нитка, ідея, який підпорядковано все в їхньому житті. Такою центральною ідеєю для Шевченка, підкреслює автор, була любов до України. З цією любов'ю нерозривно пов'язана ненависть до всіх її поневолювачів і передусім до Москви. І ця ненависть випромінюється з усієї творчості Шевченка, цитатами з якої автор переконливо доводить сказане вище. Адже в "Катерині" не тільки російський офіцер показаний мерзотником, а й звичайні російські солдати не співчують Катерині, яка, кинувши рідну хату, пішла з грудною дитиною в люту зиму шукати свого Івана, а, навпаки, сміються з неї:

"Ай, да баба! Ай, да наши!
Каво не надуют!"

Автор наводить поруч і народню пісню, яку записав фолклорист і поет Чубинський в Боришполі в Переяславському повіті, яка потверджує слова й погляди Шевченка про ставлення до москалів взагалі:

Да не гуляй, молода дівчино, з москалями!
Москальщики обманщики, вони обманять:
У новую комірочку запровадять,

Вони твою русу косу розтрепають,
Вони твої білі руки поламають,
Вони твою білу постіль помаргають.

Тож дійсно ця протимосковська постава виросла в свідомості Шевченка не тільки на підставі власних спостережень та історичних джерел, а йшла і в великій мірі з народнього ґрунту. Наводить автор й іншу цитату з народньої творчості:

"Славне було Запоріжжя всіма сторонами,
А тепера нельзя прожити та за москалями".

Подібні думки висловив Шевченко і в "Невольниках":

Ляхи були, усе взяли,
Кров повипивали!...
А москалі і світ Божий
В пута закували.

Гостро й убивчо сказано, не даром сучасні пекладачі, як зазначає автор, мусіли зфальшувати ту думку в такий спосіб:

Шляхта была й все взяла,
Кровь повыспивала,
А царица даже воздух
В цепи заковала.

(Т. Шевченко, Собр. соч. в пяти томах. Москва 1949, т. 1, стор. 278).

Це вороже ставлення Т. Шевченка до росіян і до Росії бачимо не тільки з його висловлювань: "... (Сновигаю по цьому чортовому болоту)"..., а і в донесеннях ген. Дубельта, у спогадах художника Мікешіна, письменника І. Тургенєва та інших. Адже Тургенєв писав про Шевченка: "...зі свого боку він тримав себе обережно, майже ніколи не висловлювався, ні з ким не зблизився цілком: все немов бочком прошивався".

Темпераментно написана й стаття "Принципово істотно" про книжку І. Овечка "Чехов і Україна", де проф. Бойко, не погоджуючись з твердженням автора про національну приналежність Чехова до української нації, доводить, що Чехов був російським націоналістом, наводячи багато доказових матеріалів з творчості й висловів А. Чехова.

Тематичний діапазон "Вибраного" 3-го тому великий: тут і соціально-політична проблематика, і історична, і релігійна. До того ж дві третини праць суто літературознавчі, написані з великою ерудицією з розглядом багатьох тем і проблем від 17-го століття до творчості шестидесятників. Як з попередніх томів "Вибраного", так і тут видно, що проф. Ю. Бойко видатний шевченкознавець: і тут надруковано три важливі шевченкознавчі праці. На еміграції сьогодні не маємо нікого, хто б так послідовно й фахово звертався б до вивчення творчості генія України.

Та в третьому томі "Вибраного" є й інші теми, які досі лежали облогодом, нерушені, а в нього знайшли широке наświetлення. Наприклад, Сергій Єфремов, як літературний критик, у нас залишився зовсім не досліджений. Але тепер, після

двох статей про цього талановитого історика літератури, основні його літературно-критичні прийоми стали ясні, а неповторно високий етичний рівень писань Єфремова, як бачимо, виступає в притаманній йому величчю.

Зовсім нове слово сказав дослідник і про Лесю Українку. Її естетичні шукання в українському літературознавстві були мало досліджені. Поруч численних розвідок проф. П. Одарченка про творчість Лесі Українки, проф. Бойко зробив новий крок у цьому напрямку, переконливо показавши простутування письменниці до неоромантизму і рівнобіжно до класицизму, а, зрештою, до синтезу цих двох відмінних течій. Ця тема надзвичайно відповідальна: авторові довелося, як бачимо, перегорнути гори матеріалу світової літератури і продумати кожний деталь творчості Лесі Українки. Наслідком цієї праці — нова концепція щодо її творчості. І зі становища цієї концепції стають зрозумілішими його статті в другому томі "Вибраного".

Сміливо і ґрунтовно написана розвідка і на тему "До проблеми порівняльного вивчення історії східнослов'янських літератур". Цього автор досяг дякуючи тому, що він знавець не лише української літератури, а вільно орієнтується і в білоруській та російській літературах. Це дало змогу розкрити перед читачем ту істину, що українська й білоруська літератури в порівнянні з багатою російською теж мають не абиякі вартості, а вивчення трьох літератур у їх зіставленні, зрозуміло, принесе користь не тільки нам, а збагатить і російське літературознавство, яке досі гордувало двома східнослов'янськими літературами. Дуже добре, що ця стаття з'явилась також німецькою мовою у книжці проф. Ю. Бойка "Gegen den Strom".

Серед розвідок і статей проф. Юрія Бойка у третьому томі є ще низка інших вартісних і глибоких досліджень, які кожен прочитає з захопленням. Це такі, як "М. П. Драгоманов, його світогляд і соціально-політичні погляди", де знаходимо багато нового й істотного. Також "Образ Івана Виговського в повосенній підсоветській літературі", "Фальсифікація Шевченка в УССР", "Проф. д-р О. П. Оглоблин як історик духово-політичного розвитку козацької України", "До століття Емського указу", "О. Теліга як публіцистка і поетка", "З історії української літератури 17-го століття", "Сучасник самоспалення" — про збірник поезій "Гратовані сонети" Івана Світличного та інше.

Підсумовуючи ці три томи "Вибраного", можна з певністю сказати, що проф. Ю. Бойко зробив великий вклад не лише в українське літературознавство, а і в світове. Зокрема в цьому останньому твердженні можна спертися на суто об'єктивні дані. Книга проф. Ю. Бойка "Gegen den Strom" вийшла у 1979 році в одному з найвизначніших європейських видавництв "Carl Winter-Universitaetsverlag", яке засноване в Гайдельберзі 1832 р. і в якому понад півтора століття друкувався довгий ряд учених світової слави.

Книгу нашого видатного дослідника включено в серію "Beträge zur Neueren Literaturgeschichte, Folge 3, Band 43". Поруч Ю. Бойка в цій серії стоять такі наскрізь фахові праці, як Jonas "Томас Манн і Італія", P. Ch. Kern "До світогляду пізнього Гюфмансталя", K. Ley "Новоплатонівська поетика і національна дійсність", N. Melchinger "Ілюзія і дійсність в драматичній творчості Артура Шніцлера", W. Salzmann "Мольєр і латинська комедія" та інші.

З українських вчених тільки проф. д-р Ю. Шевельов опублікував дві свої монографії з мовознавства в згаданому виданні, книги, якими він зажив світової слави.

Саме покликаючись на все сказане вище, можемо привітати "Gegen den Strom", як вклад у світове літературознавство. Особливо цей вклад актуальний тим, що західні мовами не з'являлося в останніх десятиліттях жодної фундаментальної праці з історії української літератури, якщо не рахувати перекладу англійською мовою "Історії української літератури" Д. Чижевського.

Варто ще згадати, що німецькомовна книга проф. Бойка, старанно зредагована з мовного боку, дає чужинцеві читачеві перегляд низки найважливіших проблем і постатей української літератури — і що дуже важливо — автор розглядає українську літературну проблематику в зв'язку зі світовим письменством, з перспективи розвитку світової літератури, і чужинний читач опиниться у знайомому йому літературному світі й дивуватиметься з того, що в цьому світі досі бракувало такого цікавого й важливого чинника, як український.

Нині проф. д-р Ю. Бойко є інтернаціонально знайомим ученим. Недаремно в славетному "Kirschner Deutscher Gelehrten Kalender" за 1970, 1976 р. (Берлін) йому відведено порівняльно дуже багато місця, що в такій самій мірі повторилося і в "Who's who in Germany" за 1974 рік. Наш учений відзначений також і в "Who's who in Europe", Bruxelles 1972 і в "Dictionary of International Biography", Cambridge, 1974 (в Англії).

Тож тепер, коли у світі йде мова про написання історії української літератури, перейнятої вірою у творчий геній нашої нації, читаючи ці три томи літературознавчих праць нашого видатного автора і знаючи вже тематичний зміст четвертого тому, можна відчувати в його працях загальні контури нового "Курсу історії української літератури 17-20 століть". А на таку історію давно чекає наш загальний і науковий світ.

Об'єктивний науковий підхід в аналізі наших мовних, літературних та історичних процесів, уміння глянути на речі по-новому, поставити питання принципово з погляду національної рації, уміння дати наукову оцінку багатьох аспектів творчості й подій як на рідних землях, так і у вільному світі — це ті головні позитиви нашого провідного літературознавця, дійсного члена УВАН та НТШ, проф. д-ра Юрія Бойка, які характеризують його літературознавчі джерельні праці всього його доробку.

НАУКА ПРО ОЖИВЛЕННЯ

Дмитро ЗІЛЬБЕРМАН
доктор медичних наук

ПОКИ ІДЕ "ШВИДКА ДОПОМОГА"

Відомому англійському вченому Беку належить оригінальне порівняння серця людини з годинником. Трапляється, що механізм годинника цілий, справний, але маятник тільки тремтить і не коливається. Пружина закручена, однак годинник не працює. Для того, щоб його запустити, потрібний поштовх. І він працюватиме довго. Інша справа — годинник із спрацьованим або пошкодженим механізмом. Поштовх може запустити і цей годинник, однак він скоро знову зупиниться. У більшості людей серце можна "запустити" так само, як і справний годинник. Як образно висловився Бек, "багато сердець надто хороші, щоб умерти", для пуску їх потрібний лише поштовх, який збереже повноцінне і плідотворне життя багатьом людям. Тому легкий удар у передсерцеву ділянку досі використовує багато спеціалістів, коли зупиняється серце.

...За даними грецького вченого Папаніколіса, побудованими на аналізі матеріалів судово-медичного розтину 1027 померлих, у 59% випадків раптової смерті не було зафіксовано істотних анатомічних уражень серця і судин, які могли б бути причиною необоротних змін. Тобто майже в 60 процентах випадків раптова смерть сталася на фоні відносно мало зміненого серця. Як слушно відзначає цей учений, багато кого з цих померлих можна було б урятувати, коли б своєчасно застосувати методи оживлення.

Відомий американський професор Ліллегей вказує, що при правильно організованій системі оживлення у Сполучених Штатах може бути врятовано щороку до чверті мільйона громадян! Відповідно до даних президента американського кардіологічного коледжу Кордея і професора Дея з відділення інтенсивного лікування для хворих з тяжкими ураженнями серця в Канзас-Ситі, від 45 до 100 тисяч хворих на інфаркт міокарда може бути врятовано в США щороку, якщо всі вони перебуватимуть під наглядом у відділеннях інтенсивного лікування, під контролем спеціального персоналу та електронної медичної апаратури.

За даними ЮНЕСКО, на дорогах світу кожні півтори хвилини гине або дістає смертельне каліцтво одна людина. Наведені дані переконливо свідчать про актуальність вивчення методів оживлення. Може виникнути питання: навіщо про це говорити населенню? Чи не краще, щоб оживленням займалися тільки медичні працівники? Ні. Адже людину, яку спіткала раптова смерть, можна повернути до життя лише протягом 4-5 хвилин.

Як відомо, в першу мить клінічної смерті серце перестає нагнітати кров у судини, тобто зупиняється кровообіг. Коли закінчуються ці критичні хвилини, нейрони — клітини кори головно-

го мозку — гинуть. І навіть при найідеальнішій постановці служби швидкої допомоги лікар не встигне прибути до потерпілого за ці кілька хвилин. У таких обставинах доля потерпілого цілком залежить від того, наскільки люди, що оточують його в цю мить, знайомі з методами оживлення.

Оживлення треба почати до приїзду швидкої допомоги! Адже масаж серця відновлює кровообіг, а штучне дихання забезпечує постачання кисню. Завдяки цьому період, коли мозок ще можна врятувати, подовжується з 4-5 хвилин до 30-40 хвилин. Отоді вже реальне прибуття бригади медичних працівників, споряджених потрібною апаратурою.

Відомі випадки успішного оживлення, коли непрямий масаж і штучне дихання тривали до приїзду бригади протягом трьох годин, а в одному з випадків — навіть 8 годин. У групі хворих, оживлених на Київській станції швидкої допомоги, у п'ятих випадках масаж серця і штучне дихання тривали до приїзду спецбригади протягом 20-40 хвилин. У десяти з 53 оживлених нами хворих з інфарктом міокарда було досить простих заходів, тобто непрямого масажу серця і штучного дихання, щоб повернути людину до життя.

Ось чому елементарні прийоми оживлення, як таблицю множення, повинні знати всі. Але слід звернути увагу на дуже істотний момент — почавши заходи по оживленню і не припиняючи їх ні на секунду, треба негайно викликати швидку допомогу.

За якими ж ознаками встановлюють клінічну смерть? Як відрізняють її від непритомності?

Непритомність найчастіше виникає в наслідок недостатнього кровопостачання мозку. При цьому серце працює, кровообіг зберігається, людина дихає, хоч дихання може бути й поверховим.

При раптовій смерті припиняється нагнітальна діяльність серця, а отже, і кровообіг. Слідом за цим зупиняється дихання. В деяких випадках спочатку припиняється дихання, а потім кровообіг. І в тому і в другому випадку людина падає, шкіра її стає блідою, іноді виступає піт. У деяких випадках судорожно посмикується тулуб або викривлюється обличчя — це свідчення кисневого голодування мозку. Отже, при непритомності дихання зберігається, а при раптовій смерті — припиняється (лише зрідка протягом перших секунд після припинення кровообігу можуть відмічатись короткі судорожні вдихи).

На відміну від непритомності при раптовій смерті зникає серцебиття і пульс у ділянці сонної артерії. Нагадаємо, що ділянку сонної артерії легко знайти на рівні верхнього краю гортані біля переднього боку м'язового тяжа, який перетинає по діагоналі бокову поверхню шиї.

При непритомності зіниці очей реагують на світло, а в разі смерті залишаються розширеними незалежно від освітлення.

Отже, три основні ранні ознаки настання клінічної смерті — це припинення або порушення дихання, відсутність пульсу і розширення зіниць. Виявивши їх у людини, слід негайно вдаватися до основних заходів по оживленню — штучного

дихання і непрямого масажу серця. Перш ніж розповісти, як саме це робити, з'ясуємо, що відбувається в організмі раптово померлої людини.

Переді мною — дві картки з оперативної документації одного дня протиінфарктної служби Київської станції швидкої допомоги. Дві смерті. Одна — в метро, друга — вдома. В обох випадках люди, які були навколо, залишалися бездільні, не знаючи, що можна вдіяти, аби допомогти вмираючим, і не розуміючи причин нещастя. А причиною, очевидно, в кожному з цих випадків було надто велике напруження (біг по сходах ескалатора, хвилювання, можливо, — дія алкоголю), яке створило передумови для неповноцінного кровопостачання серцевого м'яза. В результаті виникли некоординовані скорочення різних груп волокон м'яза серця. Насосна діяльність серця припинилася, кровообіг спинився. Протягом перших 4-5 хвилин мозок потерпілих ще жив, використовуючи запаси поживних речовин і кисню в крові. Після 4-5 хвилин клітин різних органів перестали одержувати поживні речовини і кисень. Продукти обміну речовин вже не видалялися. Щосекунди наростали ушкодження найтонших структур людського організму, насамперед його мозку. Розвивалися необоротні ознаки біологічної смерті.

Що ж треба зробити, аби врятувати життя потерпілого в подібних випадках?

Спочатку треба спробувати відновити кровообіг. Ідеальний варіант у цій ситуації — відновлення скорочень самого серця. Це вдається зробити, якщо серце зупиняється від якоїсь зовнішньої, випадкової причини, залишаючись при цьому неушкодженим. Тоді навіть легкий удар ребром долоні в передсерцеву ділянку може відновити роботу серця. До такого ж ефекту можуть привести перші поштовхи при своєчасному (протягом перших секунд або хвилин) масажі серця. Однак здебільшого необхідні складніші і триваліші зусилля, насамперед проведення тривалого масажу серця. Техніка його досить-таки проста.

Потерпілий має лежати на твердій поверхні (підлозі, дошці). Щоб стиснути серце, треба надавити на грудну клітку в ділянці нижньої третини грудної кістки, на 1,5-2 пальці вище мечоподібного відростка, відомого в народі під назвою "ложечки". Саме тут серце найближче прилягає до грудної клітки.

Ми звертаємо увагу на необхідність натискати при масажі саме в цій ділянці, а не вище (ділянка судин серця), не вліво (ділянка верхівки серця) і не нижче (ділянка шлунка). Ділянку нижньої третини грудни можна знайти також простим прийомом, визначивши піддатливість кісткового скелета при натисканні. "Ложечка", або мечоподібний відросток, — хрящоподібне утворення і легко піддається, якщо на нього натиснути пальцями. Зразу над "ложечкою" міститься кісткове утворення — нижня третина грудини, де і треба робити натиск при проведенні непрямого масажу серця.

Вдавлення в цьому місці роблять у дорослої людини на глибину 3-4 сантиметрів у напрямку

до хребта. Частота натискань повинна відповідати середній частоті скорочень серця — один раз на секунду, або 60 разів на хвилину. Натискати треба не всією долонею, а лише її основою або ребром. При цьому пальці треба підняти або зігнути, щоб обмежити зону масажу.

Долоню другої руки той, хто подає допомогу, звичайно кладе зверху і в момент натискання немов би скидає свою вагу на руку, яка надавлює на нижню третину груднини. Натискання рекомендується проводити ривком тривалістю $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{2}$ секунди. Нагадаймо, що середня тривалість одного нормального скорочення серця — $\frac{1}{3}$ секунди. Щоб орієнтуватися в ритмі масажу, рекомендуємо швидко лічити "раз-два-три", промовляючи це протягом секунди і наголошуючи на слові "раз". Це слово промовляється дуже швидко й одночасно основа долоні натискає на нижню третину груднини. В перерві між надавлюваннями руку не слід віднімати, щоб не зсунути основу долоні з потрібної зони натиску.

При проведенні непрямого масажу серця одночасно з серцем здавлюють і легені, що сприяє певною мірою штучному диханню.

Відомі випадки оживлення тільки з допомогою масажу серця. Деякі спеціалісти вважають, що при масажі серця завдяки стисканню легенів забезпечується і ефективне дихання. Однак абсолютна більшість дослідників твердо переконана, що цього не досить. Вони рекомендують поряд з непрямим масажем серця проводити штучне дихання методом "рот до рота" або "рот до носа". Рішенням ряду міжнародних з'їздів цей метод штучного дихання нині заслужено вважається найефективнішим і рекомендується Міністерством охорони здоров'я Радянського Союзу, як і непрямий масаж, для широкого застосування на долікарському етапі подання медичної допомоги. Цікаво відзначити, що метод штучного дихання "рот до рота" або "рот до носа" — старий народний метод, описаний ще в стародавніх писемних джерелах.

При проведенні штучного дихання людина, яка подає допомогу, вдихає повітря в рот або ніс потерпілого. Аналіз газового складу показав, що в ньому міститься достатня для штучного дихання кількість кисню. Частота вдихання — 10-15 на хвилину або одне вдихання через 4-5 секунд. З гігієнічних міркувань (а також для зменшення неприємного відчуття того, хто подає допомогу) вдихання рекомендується проводити крізь хусточку або клаптик тканин. Щоб забезпечити відкриття верхніх дихальних шляхів і запобігти западанню язика потерпілого, йому голову треба максимально відкинути назад. Орієнтир правильного положення голови — підборіддя потерпілого при огляді збоку має бути на одній лінії з вищою точкою передньої поверхні грудної клітки.

Той, хто подає допомогу, повинен дихати глибоко, щоб забезпечити достатній щодо обсягу видих. Вдихаючи повітря в рот потерпілого, треба пальцями затуляти йому ніздрі. При вдиханні повітря в ніс нижня щелепа притискується до верхньої.

Подаючи допомогу потопленому, треба насам-

перед хусточкою або ганчіркою, намотаною на палець, очистити його рот і ніс від піску, мулу та води. Не слід гаяти багато часу на видалення води з верхніх дихальних шляхів. Досить на кілька секунд покласти потерпілого верхньою частиною живота на коліно — так, щоб грудна клітка звислася вниз.

Якщо допомогу подають двоє, то один робить штучне дихання, а другий — непрямий масаж серця. Звичайно через кожні 4-5 стискань в ділянці нижньої третини грудної кістки роблять одне вдихання в легені. Якщо допомогу подає одна людина, то вона повинна робити по черзі і непрямий масаж серця і штучне дихання. Звичайно в таких випадках рекомендується робити по черзі: два вдихання і 10-15 стискань.

Ці прості заходи оживлення треба безперервно продовжувати до приїзду бригади швидкої допомоги. Як було зазначено раніше, в багатьох випадках цих заходів буває досить для успішного завершення оживлення.

А чи завжди можна сподіватися успіху при оживленні?

Якщо методи оживлення застосовуються правильно, якщо розпочали їх у перші ж хвилини й ушкодження організму не дуже глибоке, то за даними відомого дослідника Стефенсона вдається оживити 94 чоловіка із 100. Коли ж за тих же умов заходи по оживленню розпочато після 5 або 6 хвилин від моменту смерті, то за даними цього ж ученого вдається оживити лише 6 із 100. Такими є ефективність оживлення і значення фактора часу в цих критичних обставинах.

Описані методи оживлення застосовуються в найрізноманітніших випадках смерті, незалежно від причин, які викликали її, — електротравма, потоплення, інфаркт міокарда тощо.

("Наука і Суспільство")

ШОСТИЙ З'ЇЗД ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ "СЛОВО"

Президія Об'єднання Українських Письменників в еміграції "Слово" повідомляє, що наступний шостий з'їзд Українських письменників в еміграції відбудеться 11-13 червня 1982 року в місті Торонто, в Канаді.

Темою з'їзду буде обговорення творчих та організаційних проблем, тісно пов'язаних з сучасним станом літератури. Крім організаційних нарад, заплановано публічну сесію — зустріч з громадянством і літературний вечір з читанням творів учасників з'їзду. Доповідь про сучасну українську літературу виголосить Богдан Рубчак. Заплановано виставку книжок, що її підготує мистець Мирон Левицький.

На з'їзд запрошені українські письменники з усіх країн і континентів. Участь у з'їзді заповіли такі провідні діячі нашого Об'єднання: голова "Слова" в Канаді — Юрій Стефаник, голова "Слова" в Європі — Юрій Бойко та голова "Слова" з Австралії — Дмитро Нитченко. Господарем з'їзду є Торонтонський Відділ "Слова"

УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА В РУМУНІЇ

(Закінчення з березневого числа)

Денис Онищук народився 1910 р. і належить до старшого покоління письменників. Писати почав 1921 року. Він байкар, гуморист, прозаїк і перекладач. 1965 року появилася його збірка байок "Полин і мед". Друкувався в часописі "Новий вік", у збірках "Серпень" та "Ліричні струни". Пенсіонер. 1972 р. жив у місті Гура Гуморулуй.

Степан Ткачук — інженер за фахом, але "поет душею і покликанням". Його збірка поезій "Розколоте небо" появилася 1971 р., друга — "Наврочені роки" — два роки пізніше, та "Посміх світу" (1977). Вибір "патріотичної лірики" надрукований в антології "Окрилений час", а репортажі — в збірці "Про землю і хліб". Робить переклади з румунської поезії, член Спілки письменників СРРумунії. До його збірки "Наврочені роки" передмову написала Магдалина Ласло. "Поет у своїх віршах намагається за допомогою образів сповідатись, пізнати і розуміти себе, перемагати свої страхи і невдоволеність собою, виразити свою любов до матері, про яку й досі йому сниться, що він заснув у її полі, свою єдність із тим, ким він був хлоп'ятком... Образна фантазія нашого поета надзвичайно багата. На відміну від тих поетів..., які після першої збірки вичерпали себе, Ткачук радує нас тим, що, у порівнянні із "Розколотим небом", у "Наврочених роках" ще більша розкіш картин, він намагається передати безпереймне борство із долею з таким напруженням, що хотів би підпалити туї (дерево

під проводом голови цього Відділу Олександри Копач.

З'їзд відбудеться в Інституті св. Володимира — Торонто, Спадайна Авеню ч. 620. В інтернаті цього ж Інституту учасники з'їзду можуть замовити собі ночівлю. Тих членів, що не зможуть прибути на з'їзд, просимо передати письмові повноваження для голосування тим колегам, які братимуть участь у з'їзді.

Про всі справи з'їзду: зголошення про участь у з'їзді, замовлення ночівлі, зголошення виступу на літературному вечорі, повідомлення про передачу повноваження для голосування та й інші проблеми просимо писати до Президії ОУП "Слово" на таку адресу:

Ukrainian Writers' Association "Slovo"
6509 Lawnton Avenue
Philadelphia, Pa. 19126, USA

За Президію ОУП "Слово"
Григорій Костюк — Почесний голова
Остап Тарнавський — Голова
Уляна Любович — Фінансовий секретар

життя) в долонях, аби визбутися її слідів... Поет намагається показати світ таким, яким він є, а тому його поезія драматична, серйозна й сумна. Отож бачимо, що в ній є неспокій та душевне "дерзання". В ній немало приділено місця "власним проблемам"... "Не завжди від першого читання розкривається задум автора. Якщо це справжня поезія..., то ключ можна завжди підібрати до неї. А як вже читач увійшов у ліричний світ автора, уміє розшифрувати його символи, то стається, як і з зачарованими принцесами у казках: вони скидають з себе шкаралупу, в яку їх одягнув чаклун, вони прокидаються зі сну і своїм дивовижним усміхом назавжди підкоряють серця тих, які наважились піти на їх розшуки".

Його збірка поезій "Усміх світу" починається розділом "Батьківщина — священний образ", у якому автор прославляє Румунію — "вітчизну волі", "благословення" тощо. Другий розділ — "Пам'ять крові", де є вірш "Буковина", поема "Тінь Олекси Довбуша", "Батьки", "Дитячих літ дзвіночки" та інші. Майже в усіх віршах цієї частини збірки автор говорить про себе та свій рід... У третьому розділі "На крилах мрій, ходулях слів" поет висловлює погляди про долю, уявне полювання, про гончара, сповідь, замерзлу радість, людину і світ, тополі, про сутність часу, золоте весілля тощо. В більшості з них автор намагається відповісти на питання сутності життя або звернути увагу на незвичайність проблем у ньому. Ця збірка має немало тематично подібних віршів, які були в попередній...

Збірка поезій "На перехрестях літ" Оксани Мельничук поділена на чотири розділи. Це вибір віршів, написаних у роках 1963-1972. Перший розділ називається "Республіці нашої заслужена слава"... Дальші розділи "Сповіді, роздуми й надії", "Акварелі, етюди, ноктюрни", "Рядки найближчим". Збірка визначається ясними висловлюваннями та зображеннями образів, а тому сприймається багато краще, ніж немало віршів Ткачука, над якими тяжить "затмареність" або невідповідність формування думки. Це, як бачимо з повнішого, відмітила вже М. Ласло.

"Монолог і полум'я" — найновіша збірка поезій, яку ми могли придбати. Її автор Іван Онужик. Майже всі вірші написав "білим віршем", які часто вирізняються милозвучністю, зрозумілим формуванням думки. Автор бажав би бути "свідомою водою" і іншими творчими "елементами", висловлюється про "кумира мудрості", небезпеку, очі, чари, незбагнене місце, забуття, терпіння, сміливість, страх, обман, материнську радість, буденність, сні, урок, шукання, любов, бажання, спільність, повернення і мрії, скам'яніння, жертву, відродження тощо. Про ці життєві теми він висловлюється короткими "сентенціями", часом досить вдалим.

Іван Федько в українській літературі Румунії є автором першої книги оповідань "По новому шляху", яка побачила світ завдяки Бухарестському в-ву в 1960 р. Це був час, коли українська література в тій країні робила перші кроки свого становлення. Книжка художньо різномірна, але

(Продовження на стор. 29-й)

ЩЕ ПРО ДРУГИЙ З'ІЗД УДР

Не будучи на з'їзді, про його перебіг можна судити лише з відомостей у пресі. Я перерахував усе, що про той з'їзд написано в газеті "Українські вісті", аж до числа 4/82 р. Читав і звіт заступника голови УДР мгр. Р. Ільницького. Із звіту видно, що Секретаріат проробив велику роботу в ідеологічно-політичному секторі, але щодо практичної діяльності серед українського громадянства, що має бути базою для життя і росту самого УДР, зроблено дуже мало. Більше того, на самому з'їзді, як пише редактор Мар'ян Дальний, — "виголошували експромтом цілі теоретичні трактати про "високу політику", що могли бути окремими доповідями", але ніхто не говорив про труднощі та перешкоди в праці й на шляху росту УДР та про те, як їх поборювати. Наша демократична преса ... теж виповнюється "високою політикою" чи "мудрими", малочитаними, але "простими роздумами", які друкуються там роками, але там не можна знайти будьщо "про малу щоденну політику", що має робитися в межах громад, молодечих організацій тощо, як про те пише той же М. Дальний.

На протязі п'яти років діяльності Секретаріату тяжко було знайти на сторінках пресових органів відомості про фінансовий стан УДР. Я навіть не пригадую, щоб десь читав, куди надсилати пожертви на УДР. Наслідком такого стану, до нас, редакції квартальника "Демократ", що видається в Австралії, прийшов лист від нашого передплатника. В тому листі він пише: "Я послав був 100 дол. для УДР через уповноваженого газети "Українські вісті" (тепер покійного) С. Криволапа. Але скоро гроші повернулися до мене з листом: "УДР не потребує допомоги". Якщо уповноважений так думав, то можна собі уявити, як були про ці справи поінформовані рядові читачі цієї газети... "Жодний політичний рух не може здійснити своїх амбітних завдань без організаційної і фінансової підтримки масового членства та прихильників", — каже Мар'ян Дальний. А УДР говорить про лоббі, для якого потрібно щорічно 200.000 доларів. Але що таке лоббі? Яка його організаційна структура має бути? Які його завдання? Про це досі ніде не в'яснено. Мене питають люди, що то за "лоббі"? Я пояснював, як міг, але і сам я туманно уявляю можливість його організації і про напрям його діяльності. А ті, які про те добре знають, як вони сподіваються одержати 200.000 доларів без належної інформації громадянства? Чому вони аж такі непрактичні? Чому їх тягне лише до "великої політики", а забувають про "щоденну політику в громадах"?

Проблеми перетворення УДР на широкую політичну організацію з індивідуальним членством з'їзд не розв'язав, хоч, на мою думку, в цьому лежить майбутнє УДР. Щоб УДР став, як сказав мгр. Р. Ільницький, "керівною силою українського життя", він мусить перевести реорганізацію свого початкового стану та опертися на широкі кола демократичної частини української еміграції.

Яків ГВОЗДЕЦЬКИЙ, Австралія

...Журнал читаю з задоволенням. Ваш погляд відносно конструктивного думання і праці для нації й України — цілком підтримую. Щиро вдячний, що друкете статті про подорожі в Україну. Бажаю здоров'я і витривалости у Вашій часто невдячній праці. З пошаною —

Ваш читач Олег Кармелюк

Ред. — Дякуємо! Робимо, що можемо. Статті про подорожі в Україну цікаві для багатьох. А тому що журнал цей — дзеркало рівня і смаків нашої читачької аудиторії, просимо присилати нам свої подорожні нотатки.

**

...Посилаю маленьку річ, на яку спромігся: сила інтонації...

Г. О. Діброва

Ред. — Шануємо Вас як вірного читача, а також — Ваше бажання співпрацювати. Не ображайтесь, що допису Вашого не друкуватимемо: наш журнал не фаховий мовознавчий, а радше аматорський. Прийміть наш щирий привіт!

**

...Пробачте, що несвоєчасно висилаю вам передплату: пролежав у лікарні 5 місяців і 23 дні, перетерпів 4 операції, а на додаток — серцевий приступ. Отже ж, упав, перебив собі руку в плечі і лікоть, а також праву ногу... Та хоч рахунки від лікаря вже перевищили пару десятків тисяч, і я фізично, морально й матеріально пригнічений, все ж посилаю вам передплату і скромну пожертву на "Нові дні".

Гр. Сидорець

Ред. — Друкуюмо довший уривок з Вашого листа не заради реклами своєї популярності, а як вияв нашого щирого співчуття і подяки. Життя іноді з нами зле жартує — а все ж треба його триматися до кінця. Отже, всього Вам доброго!

Ред. — Серед листів до редакції, надрукованих у січезому числі "Н. Д.", трапився друкарський пропуск одного рядка — у листі В. О. з Вашингтону. Нижче переддруковуємо витяг з листа, який ми ще в грудні підготували до друку.

...Українська мова настільки багата і удосконалена, що для нас, емігрантів, немає фактичних причин розводити полеміку з цього приводу. Ми — як відомо, мізерна частина великого народу просто кажучи, не маємо на це морального права. Звичайно, ми можемо спотворити мову для внутрішнього еміграційного вжитку: цього нам не заборонить тутешня влада... Немає фактичних причин, у нас існує привід...

Ред. — Нашому дописувачеві Юрієві Старостенку повідомляємо, що його коротка перекладна замітка повторює довший і докладніший нарис Віталія Бендера "Як і чому згинули динозаври" ("Н. Д.", ч. 1, 1982). Ви, звичайно, погодитесь, шановний п. Старостенко, що повторювати цього не варто. Дякуємо за увагу до нашого з Вами журналу.

ЦЕ, мабуть, до статті ген. П. Григоренка?!

Просимо поспішити з передплатою цієї книги, а також, у міру можливостей, складати пожертви на це видання. Як передплату (\$25.00), так і пожертви просимо надсилати тільки чеком (не готівкою!), або грошовим переказом (моні ордер). Виписаним на: Bahriany Foundation, Inc.

Адреса:

Mr. S. Jewsevskyj
420 Woodhaven Place—Philadelphia, Pa. 19116, USA

Відгукніться невідкладно, щоб уможливити видавництву видати найближчим часом цей винятковий документ епохи.

Пожертви, складені на цілі Фундації, зокрема на цю книгу, звільняються від податків. Розписка від Фундації включатиме її номер для звільнення.

Управа Фундації ім. І. Багрянного

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА В РУМУНІЇ

(Закінчення з стор. 27)

була важливою подією, бо мала значний вплив на розвиток літературного процесу... 1972 року автор працював викладачем в одній із шкіл міста Сату-Маре.

В українській літературі нерідко переважають поети. Це саме явище помітне в Румунії. Але художня література повинна розвиватися "гармонійно в усіх своїх жанрах, висвітлювати життя, сьогодення в різноманітних формах художнього вираження. Відчувши відставання прози від поезії... молоді мистці" намагаються заповнити цю прогалину. "Найкращі їх здобутки... вирішено об'єднати в збірнику "Наші весни". В ньому поміщено твори тринадцятих авторів. І. Ковач оповіданнями й етюдами свідчить, що він тонкий лірик. Його твори вражають психологічним сюжетом, в них він відтворює тонкі душевні переживання, хоч часом надмірна метафоричність утруднює розуміння задуму автора. Проза М. Корсюка подібна до творів Ковача незвичайним аналізом психології персонажів. ("В ніч під Івана Купала", "Зозуля кувала рано"). Його оповідання "Н. В." та шість інших вийшли окремою книжкою "Роздоріжжя" (1973).

К. Ірод у своїх творах описує ті чи інші події "навесело". Лише оповідання "Весна" немає сатиричного забарвлення. У творах М. Коцюри виразно зображені персонажі й така ж виразна будова сюжету. Твір І. Федька "Кадри" вабить читача добре художньо зображеними людськими типами. В. Крикун написав непогані гуморески, а І. Мойсюк — гострі сатири. В. Клим оповідає, що його поява в селі в знайомих викликає запитання: "ти закоханий?", що ніби приневолює його це зробити. В короткому оповіданні "Пісня" говориться, що саме пісня викликає сільські переживання з приводу виїзду героя в місто.

С. Ткачук у "Поминках" розповідає про час

провідної суботи, а в "Навроченому городі" під час подорожі Данилові старий розповідає про своє сіре життя, протягом якого шукав правди, не знайшов, повертається до села доживати життя, а на могилі дружини залишити всі скарги до Бога...

"Прозаїки у своїх оповіданнях, новелах, гуморесках, етюдах... виявляють уміння здебільшого міцно компонувати матеріал, заглибитись в значимі життєві проблеми, вирішувати їх художньо. Хоч іноді між прагненням і художнім здійсненням існує певна дистанція, зумовлена браком досвіду в жанрі прози і тим, що більшість авторів молоді, до того ж поети. Звичайно, збірник "Наші весни" не позбавлений загальних вад, притаманних дебютантам, як нарочитість стилю, непевність індивідуального мистецького почерку, схильність до шокуючих асоціацій тощо" (М. Михайлюк). Добре, що існує розуміння творчих спроможностей, бо це стає запорукою до наполегливої праці, яка в результаті дає високоякісні мистецькі твори.

У повісті "Чуга" І. Ковач розповідає про юнацькі роки гімназистів, які найсильніше пов'язані з сільським життям та горою Чуга. Це перше відчуття незвичайної пошани до прибулої дівчини. Приїхавши до міста С. продовжувати навчання, згадує про першу любов з студенткою, яка жила в другій хаті від нього. Це розповідь про діда і те, як той попав до "Романії"; а в другому випадку його незадоволення з сучасних "порядків", які оправдовує гімназист... Ось він уже в місті Ч., де його обікрала "молода жінка"; реєструється в міліції, відвідує дядька, щоб допоміг знайти квартиру, а в нього своє горе: молода донька десь "повіялась", а старша розійшлася, залишившись з сином. Влаштовується в незavidний хатині старих людей і ходить слухати виклади, але мусів їх залишити, бо вдарив "товариша". Відбувши кару, повертається в село в час квітної неділі... Тут вирішує вернутись в місто й продовжувати студії, якщо його прийме партійний комітет. Йому обіцяють на черговий рік. Починає працювати в шахті з батьком. На вокзалі зустрічається із знайомою і повертається до села. Тут автор нанизав стільки образів з минулого, що забув сказати, де знайома поділася?... В селі йде на гору Чуга, розповідаючи про переживання, пов'язані з нею.

"Сюжет для новели" М. Корсюка — це збірка оповідань, заголовком з яких названо книжку. В деяких дуже довгі речення, з яких тяжко виділити головну думку... Так, наприклад, починається перше оповідання про "Клименту...", де автор висловлює думку в... десятих рядках — тобто одним реченням; а в "Сюжеті новели" перше речення становить одинадцять з половиною рядків.

В оповіданнях найбільше звернено уваги на висвітлення тих чи інших епізодів із сільського життя. Навіть коли опиняється в місті, щоб продовжувати навчання, то й тоді він говорить про побут у селі. Трохи дивним здається, що автор у кількох випадках зображує старого чоловіка як дивака або малорозумного. Чи не тому,

що вони свідки "старого й пережитого", яке має замінити "нове й краще"? Манера розповіді — багато говорить, а це від'ємно відбивається на композиції твору та сприйманні написаного. Значно краще вдалися короткі оповідання...

"Гора" Василя Кліма — це збірка оповідань, до яких увійшло одне, яке було друковане в "Наших веснах"... Перше з них "Гора" — це повість, яка сприймається далеко краще, ніж більші оповідання Корсюка. Клим не вдається до "розбалакувань", його думки висловлені в коротких реченнях, які легко сприймаються, а розповідь стає цікавішою. В такому стилі написані й менші твори. Сюжет повісті: Максим приїхав, щоб вийти на скелясту гору; оселився в одній з кімнат "турбази", розташованій біля підніжжя гори... Налюбувавшись її красою, дивлячись крізь вікно, ліг відпочити... Син господаря Андрі хоче йти з ним, хоч знає, що дорога небезпечна... Ідуть в місто, щоб придбати все необхідне для тієї туристичної прогулянки... Та затримали його в міліції, поки видали паспорт, без якого "не проживеш ані дня". Тут випадок: зустріч із знайомою шкільних років, у якої чоловік — майор міліції. Пригадали минуле... Майор сказав, що за три дні дістане документ. З цим Максим і повернувся. Пригадуються батьки. Вони переселилися до нової турбази під горою. Малий Максим з братом почали трохи інше життя. Одного разу прийшло двоє туристів і Максимів батько Андрій мусів стати провідником на гору. Повернувся через два дні. Всі щасливі, що нічого не трапилося. Аж тут знову треба йти на гору: "колектив фабрики" вирішив встановити "вимпел" на найвищій точці гори". Андрій рушив з ними... Під час однієї екскурсії на гору загинув юнак. Андрія за це покарали... Та це не відстрашило синів від наміру побувати на вершку гори. Одного дня Марко не пішов до школи, а спробував щастя з кількома... Принесли його з поламаними ногами... Максим вірить, що його доля пов'язана з нею... Одного разу він не приходив вчитись, а несподівано зникає з приятелями в пошуках острова... В міжчасі вертається Марко з лікарні... Став інженером і часто їздив "у відрядження", а дочку доглядали батьки — старий Андрій і його дружина Ярина... Максим вирішив повернутися. Корабель привіз його до батьківської землі, а потяг — до міста, і звідти він з "чемоданом" у руці подався на гору. Батько помер, не було й інших членів родини. На їхньому місці були інші господарі... На третій день після прибуття Максим з групою туристів вирушив на гору...

Усім цим письменникам добре відомі твори українських класиків. Деякі з них перевидавалися в Румунії. Знані їм і твори, які з'явилися з-під пера молодших письменників 50-их років. Це в тій чи іншій мірі відбилося на творчості молодих письменників Румунії. Вони дотримуються радянського правопису та нерідко вживають русизми. Так воно нині й в Україні. Наклад книжок незеликий — три-п'ять соток на сто тисяч українців у Румунії. Відомо, що там видається один часопис. Відчувається самоцензура у збірках поезій та прози. Деякі збірки поезій починаються про-

славлюванням комуністичної партії. Як і в інших "соціалістичних" країнах, так і в Румунії партія контролює всі прояви життя. А там, де існує такий стан, не може повнокровно розвиватися художнє слово і культура.

Вересень 1981 р.

ЛІТЕРАТУРА:

О. Сагор, "Українці в Румунії", часопис БУКОВИНА. Торонто, листопад 1975 р.

НАШІ ВЕСНИ, збірка оповідань, в-во КРИТЕРІОН, Бухарест, 1972, стор. 245, тираж 650.

Марія Балан, "На самоті", поезії, в-во КРИТЕРІОН, Бухарест, 1971, стор. 34.

Василь Баршай, "Поезії", в-во КРИТЕРІОН, Бухарест, 1973, стор. 82, тир. 420.

Груя Стеліан, "Надра", поезії, в-во КРИТЕРІОН, Бухарест, 1971, стор. 54.

Микола Корсюк, "Нащадки сонця", поезії, в-во КРИТЕРІОН, Бухарест, 1972, стор. 114, тир. 400.

Михайло Михайлюк, "Інтермеццо", поезії, в-во КРИТЕРІОН, Бухарест, 1971, стор. 58.

Степан Ткачук, "Наврочені роки", поезії, в-во КРИТЕРІОН, Бухарест, 1973, стор. 154, тир. 465.

Оксана Мельничук, "На перехрестях літ", поезії, в-во КРИТЕРІОН, Бухарест, 1973, стор. 124, тир. 420.

Іван Онужик, "Монолог і полум'я", поезії, в-во КРИТЕРІОН, Бухарест, 1978, стор. 77, тир. 380.

Степан Ткачук, "Посміх світу", поезії, в-во КРИТЕРІОН, Бухарест, 1977, стор. 125, тир. 520.

Іван Ковач, "Чуга", повість, в-во КРИТЕРІОН, Бухарест, 1976, стор. 125, тир. 500.

Микола Корсюк, "Сюжет до новели", оповідання, в-во КРИТЕРІОН, Бухарест, 1977, стор. 252, тир. 500.

Василь Клим, "Гора", оповідання, в-во КРИТЕРІОН, Бухарест, 1978, стор. 148, тир. 610.

С. ДІБРОВА

АВТОРСЬКИЙ ВЕЧІР ПИСЬМЕННИКА Є. ГАРАНА

В суботу 20-го лютого ц. р. відбувся авторський вечір письменника Євгена Гарана в залі Веслі Юнайтед Чирч. Канберра.

Вечір підготували Українсько-Австралійська Мистецька Асоціація, вокальна група "Волошки", якою керує співачка п-і Ф. Габелко і в якій беруть участь австралійці п-і Лі Мор — піаністка, Дженет Віден — співачка, д-р Даглас Куп — співак, Відділ Легіону ім. Симона Петлюри.

Вечором керував журналіст П. Грін. Привітавши присутніх та гостей з Сіднею, письменник Євген Гаран та п. Вол. Карена, П. Грін між іншим сказав, що "якось не випадає, щоб ось так представити автора, мовляв: читай нам, що ти написав. Треба про нього щось і сказати, а сказати є що. Пан Євген Гаран не тільки автор різних творів, редактор "Літературної Сторінки" газети "Вільна Думка", але й викладач в австралійських середніх школах німецької, французь-

кої, індонезійської і української мов. А тепер ще одне досягнення — автор також завідує чужомовним відділом у школі для дітей вищого інтелектуального рівня — з високим "Ай-К'ю".

Попередньо я згадав, що про автора є що говорити, а тепер в таємниці скажу, що автор народився 1925 р. в Запорізькій області. Люди цього віку переважно опинилися тут, в Австралії, у своєму власному геті — не відійшли за межі українського суспільно-громадського життя, віддалися праці і заробіткам на щоденний прожиток. Натомість автор, помимо звичайної праці, віддається студіям — закінчує Сіднейський Університет і Учительський Коледж. Небагато з нас у віці шановного автора могли здобути такі успіхи, і ми повинні гордитися такими людьми.

Віддаючись педагогічній праці в австралійських школах, автор не втратив любови до рідної мови, навпаки, він ще більше віддається літературній праці. Його твори друкуються в різних журналах і часописах. Слід згадати, що автор почав писати, коли йому було 18 років. Від того ж часу починає він працювати в українських часописах. Ще перед приїздом до Австралії твори Є. Гарана друкувалися в таких журналах як "На Дозвіллі" і "Арка".

Очевидно, що про автора можна говорити без кінця, але не така наша ціль сьогодні — автор приїхав сюди, щоб прочитати нам свої гуморески зі збірки "Пацифічна Січ" і розвеселити нас ними.

Хтось, не пам'ятаю вже, говорив, що українці дуже гумористичний народ — люблять від щирого серця сміятися — може це і правда. Гумор — це не просто "зображення смішного чи виставлення подій, людських хиб і слабостей в кумедному, смішному вигляді", але і смішні випадки в нашому власному житті, які умілі автори, як п. Гаран, перетворюють у гумореску, тобто в художній твір, пройнятий гумором.

Смішні події відбуваються в нашому житті майже кожного дня. Ось візьмемо хоч би такий випадок: одна пані розчинила тісто і поставила на печі, щоб воно підійшло. В той час маленькі котенята бавилися на комині над макітрою. От одне — плюх! — та й упало в тісто.

А мати тим часом сина просить:

— Полізь, синку, на піч, подивись, чи зійшло тісто.

Поліз син на піч, подививсь у макітру і сплеснувши руками, кричить матері:

— Ой, мамо, ідіть скоріше сюди, — тісто зійшло, уже й очі витріщило.

Ось бачите, так створилася смішна історія, яку ми в літературній мові називаємо усмішкою чи гуморескою, коли її дещо ширше опрацювати".

Після цього п. Грін запросив Є. Гарана, який вміло прочитав кілька своїх гуморесок, які слухачі прийняли з великим захопленням.

У другій частині цього вечора вокальна група "Волошки" виконала такі пісні: "Ой надіну черевички" — сольо п-і Філя Габелко, "Очерет лугом гуде" — сольо п-і Женет Віден, "Каптен Стреттонс Фенсі" — д-р Даглас Куп, дует "Дівка в сінях стояла" — д-р Даглас Куп і Філя Га-

белко, тріо "У перетику ходила" та "Черевички" — Лариса Тризна, Женет Віден, Філя Габелко, дует "Там за тихим за Дунаєм" — Женет Віден і Філя Габелко. Акомпанувала для всіх відома піаністка пані Лі Мор.

Пані Ф. Габелко, Женет Віден, Лі Мор (обидві австралійки) відомі нашим людям з їх виступів у Канберрі, Сідней і Мельбурні. Приємно було бачити на цьому вечорі і нових членів вокальної групи "Волошки" пані Ларису Тризну, яка насправду відкрила своїм співом ще одну не тільки гарну, але й добру співачку — саму себе. Сподіваємося, що її успіх у вокальній групі "Волошки" буде постійним. Непоганим співаком виявився і д-р Даглас Куп (новий член "Волошок", новозеляндець за своїм походженням).

Після мистецької програми п. Вол. Карен українською й англійською мовами подякував організаторам цього вечора за влаштування "такої чудесної імпрези" і сказав, що, коли канберрівці ще будуть мати щось подібного, то він навіть з далекого Сіднею знову приїде.

Кінцевою частиною була перекуска і чай, які так смачно, уміло і старанно приготувала пані Ніна Коваль.

Архип ДАНИЛЮК

ЖИВА КНИГА ІСТОРІЇ

Народне дерев'яне будівництво — величезна культурна цінність. Користуючись нескладними інструментами — сокирою, стамескою і свердлом, давні майстри без будь-яких креслень зводили різні будівлі: колиби на полонинах, хати з галереями, криниці з журавлями, вітряки і водяні млини, поетичні шляхові каплички і нарешті церкви й дзвіниці, що вражають гармонією форм. На Україні збереглося багато визначних пам'яток народного дерев'яного будівництва, які й досі є джерелом надхнення для архітекторів...

Нині наші села день у день оновлюються, а разом зникають стародавні хати, стодоли, стайні, тартаки, вітряки, водяні млини, корчми, пошти. Натомість зводять сучасні будівлі. У колгоспників відпала потреба в клуні, великій стайні, возівні. Незабаром традиційне українське село залишиться легендою, знаною хіба що з літератури та малярства. Тому й створюються спеціальні музеї, куди перевозять дерев'яні будівлі з предметами побуту, мистецтва. Тут під керівництвом спеціалістів організовується їх охорона і консервація.

Львівський музей просто неба, створення якого розпочалося ще в 1966 р., формується як заповідник стародавньої народної культури західно-українського села. У ньому експонуватиметься індивідуальне (житлове і господарське), громадське і монументальне будівництво Бойківщини, Гуцульщини, Лемківщини, Поділля, Львівщини, Полісся і Волині. У хатах і господарських будівлях зберігатимуться хатні на-

чиння, виробу художнього промислу, інструменти домашнього ремесла, знаряддя сільського господарства, транспортні засоби. У церквах, каплицях також будуть відтворені відповідні інтер'єри. В деяких із них експонуватимуться ікони, дерев'яна скульптура, книги тощо. На території музею працюватимуть гончарські, ткацькі, бондарські, різьбярські майстерні.

Музей будуватиметься в мальовничому Шевченківському гаю, що розкинувся в північно-східній частині міста. Вже розроблено проєкт розміщення окремих груп на цій території. Гуцульщина, наприклад, займе в парку мальовничі полонини з плаями на стрімках схилах. Тут будуть представлені народна архітектура, гаті зі сплавами лісу тощо. Полісся розташується на рівнині. Краєсу його відтворять ліси, піщані дюни, озера, будівлі. Все тут нагадуватиме "Лісову пісню" Лесі Українки. Для музею добирають типові, найбільш цінні в мистецькому й етнографічному відношенні експонати. Вони створять мініатюрні села з повним комплексом різних будівель.

Нині завершується "забудова" бойківського села. Серцевиною його стала дерев'яна церква, пам'ятка архітектури XVIII століття з с. Кривки Турківського району на Львівщині. Архітектура церкви, що складається з трьох зрубів, приваблює простотою і виразністю елементів. Вона свідчить про високу культуру і витончену майстерність народних будівничих.

Цікавим експонатом є курна хата із с. Либихори Турківського району. Побудована в 1812 р., вона є одним з найдавніших типів українського народного житла. Конструкція будівлі зумовлена гірським ландшафтом і здалеку нагадує стару ялицю із звислим донизу гіллям. Смерекові колоди хати оброблені самою тільки сокирою. До речі, курне опалення в житлі зустрічаємо в так званій трипільській культурі, яка існувала в III-II тисячолітті до н. е. В далекому минулому курні житла були поширені скрізь на території України.

Окрему групу в секторі "Бойківщина" становлять господарсько-технічні споруди: водяний млин, олійня із Сколівщини, тартак і кузня з Старосамбірщини, сукновальня з Бойківського Закарпаття. Господарсько-технічні споруди виникли на певному етапі економічного розвитку. Їх архітектурні форми майже не змінювалися впродовж віків і дійшли до нас майже у первісному вигляді. Експонати цього типу в музеї дають можливість ще глибше пізнати старе село, уявити його життя, рівень виробництва, збагнути велич і значущість сьогоденного прогресу.

Одночасно з відтворенням бойківського села музей збирає експонати інших етнографічних груп Західної України. У 1970 р. з Волинського Полісся перевезено два вітряки. Особливо цікавий вітряк із с. Любохинів Старовижнівського району. Це одноповерхова будівля каркасної системи заввишки 3,5 метра. У вітряків такого типу обертається весь кожух. Ставили їх біля хат.

З Рокитнянського району Рівенської області торік перевезено ряд експонатів, які є реліктами дерев'яного будівництва часів Київської Русі. Це — кліть, стебка, однокамерна хата. Відомості

про кліть знаходимо в писемних джерелах X століття. Спочатку кліть правила за житло, а відколи її почали опалювати за допомогою печі, її назвали стебкою. Тепер кліть використовують як комору для зберігання хліба, одягу, а стебку — для зберігання картоплі, овочів.

Важливим набутком музею є пам'ятка народної архітектури Буковини — Троїцька церква з передмістя Чернівців. Побудована в 1773 році, вона дуже схожа на одну з найдавніших дерев'яних споруд України — Миколаївську церкву в Чернівцях. Будівля складається з трьох зрубів різної величини і конфігурації, розміщених по осі зі сходу на захід. Дуже цікава фігурна арка над врізом, який веде з бабинця. Такі арки є у храмах часів Київської Русі. Заслужовують на увагу й різьблені одвірки. Подібні малюнки подибуємо серед давніх мініатюр, наприклад у творі "Сказання о Борисе і Глебе". Вони свідчать, що церковні будівлі такого типу були ще за часів Київської Русі поряд з відомими багатоповірковими храмами. Г. Логвин у книжці "По Україні" відзначає, що схожі храми ставили у минулому на Волині і Дніпровщині.

Чому ж саме на Буковині найчастіше будували храми "хатнього" типу? 1514 року Молдавію разом з Буковиною захопили турки. Вони заборонили зводити високі верхи, тому буковинським селянам довелося споруджувати храми саме цього типу.

Нещодавно в музеї розпочалася забудова "Гуцульщини". На мальовничому терасовому схилі встановлено стародавню гуцульську гражду з с. Криворівні Верховинського району на Івано-Франківщині. Гражда — це своєрідна фортеця. Хата, хліви, комора, оборона — все надійно захищає од вітрів і звірів масивна рублена огорожа. Гражда дуже скидається на створений радянськими археологами макет праслов'янського городища. Неподалік гражди складено ще два гуцульські експонати — однокамерна хата із с. Краснолів і кузня із с. Замагорова Верховинського району.

Львівський музей просто неба познайомить відвідувачів з історією, побутом і мистецтвом західних областей України. Він продемонструє специфічні особливості життя і творчості певних етнографічних груп.

м. Львів.

Скорочено, з журналу "Наука і суспільство". Будемо вдячні, якщо відвідувачі напишуть, у якому стані цей музей сьогодні. — Ред.

У ПАМ'ЯТЬ ІВАНА П. ПОСИПАЙЛА

У третю річницю смерті мого мужа св. пам. Івана Панасовича ПОСИПАЙЛА, який відійшов у вічність 5-го квітня 1979 року, висилаю грошовий переказ на пресовий фонд "Нових днів" 10 доларів.

Дружина Марія ПОСИПАЙЛО

НА ПРОЩУ ДО РІДНОЇ ЗЕМЛІ

(Закінчення з стор. 13)

зігнав. Звісно, на кому ж і можна, як не на рідній жінці!

— Одчепись, — кричить їй, — і без тебе маю досить роботи, ну і покріпше ще додав. — Кому, кому, а кудому достанеться, — рече сусідка.

Нарешті заплатили. Просимо хоч тепер дати оглянути церкву і зробити фото, але гвинтик і слухать не хоче: закон не дозволяє. На прощання він усміхається, тисне руку і бажає щасливої подорожі.

— У нас була щаслива подорож, а ви зіпсували, — відповідає Христя, — як ваше ім'я? — А ви, що мемуари писати будете, — запитує він.

— Ні, всім розкажу, яка ви людина, навіть Дім Божий не дали оглянути. Так ми й розійшлися. Набрали, як убогий в торбу.

— Не так пани, як панські собаки, — пояснювали люди, коли ми жалілися.

— Ми його знаємо, це такий, що, якби на хміль не мороз, він би і тин перерос, — казали інші. Увечері вертаємось до готелю. Там нас вже чекає директор. Як грім з ясного неба, він гласить знову те саме: ви закон поламали!

Сусідка йде в контратаку: — Закон, каже, — як дишло, куди повернеш, туди й вийшло. Як вам не соромно, такими пам'ятками треба гордитися, а не карати за те, що йдуть на них подивитися. Він лагідніше:

— Так це правда. Архітектура одна з найкращих в Союзі.

— Сором було перед англійкою, — бурчить сусідка.

— А ви їй поясніть, — прохає він.

— Як це можна пояснити? В них можна скрізь ходити, оглядати, яку хочете церкву. Ви робите такі закони, ви їй пояснюйте, я не вмію!

На другий день збираємось їхати в Чернівці. Христя вже охолола, філософствує:

— Хто часто в дорозі, бува під возом і на возі, — виголошує вона.

НАДІСЛАНІ ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ

Український технічно-господарський інститут. БЮЛЕТЕНЬ. Числа 4-5, 6. Мюнхен, 1981 р.

БЮЛЕТЕНЬ пропонує такі статті: "Як і чому відстає сільське господарство України?" — передрук із московської газети "Сельская жизнь". Степан Ярович: "Радянська інтелігенція на примусовій праці". Іван Майстренко: "Економічні експерименти в сільському господарстві СРСР". "Хроніка науково-го й господарського життя в СРСР". Марко Горбач: "Історія фізики в зображенні київських авторів".

У інших статтях БЮЛЕТЕНЯ розглядаються загальні питання охорони здоров'я, науки і техніки у світі та в Україні. Рік видання часопису — другий. Адреса редакції: Ukrainisches Technisch-Wirtschaftliches Institut, Pinzenauerstr. 15, 8000 Muenchen 80, Federal Republic of Germany.

Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі. ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ. Січень 1982.

Бюлетень інформує про видавничу діяльність бібліотеки, про нові документальні надходження, публікує кілька посмертних згадок, подає імена нових членів-прихильників. Друкується стаття д-ра Б. Кузя "Симон Петлюра", подається інформація про надіслані нові видання тощо.

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕМОКРАТ. Квартальник демократичного руху в Австралії. Липень-вересень 1981.

Це дев'яте число австралійського українського журналу, що друкується фотоспособом і містить статті якнайширшого обсягу. У цьому числі, зокрема, читаємо огляд книжки Юрія Горліс-Горського "Холодний Яр", відповідь Якова Гвоздецького на антидемократичну статтю Ор. Питлара у газеті "Вільна думка", оповідання Віталія Бендера "Плач новобранця", розповідь про легенди австралійських аборигенів, хроніку австралійських подій та інші цікаві матеріали. Адреса цього нового видання така: "Demokrat", Kiers Ave., Mount Waverly, Vic. 3149, Australia.

СЕЯТЕЛЬ. Орган культурно-просвітительний. Сentyбрь 1981 г.

Цей російський журнал, що видається в Буенос-Айресі Н. А. Чоловським, переступив поріг свого п'ятдесятиліття. Перше його число вийшло у серпні 1932-го року. Довкола журналу гуртуються представники післяреволюційної еміграції із Росії, які осіли в Південній Америці, в тому числі й частина українців та білорусів.

БАЯВАЯ УСКАЛОСЬ, ч. 18. Врган Літературнай Сустані "Баявая Ускалось". Торонто 1981.

Цей білоруський літературний журнал містить коротку, але змістовну добірку поезії сучасних письменників Білорусі, згадку про 500-літній ювілей видання латинською мовою твору Миколи Гусовського "Пісня про Зубра", повідомлення про присвоєння Нобелівської премії Чеславові Мілошу, короткі біографії кількох білоруських авторів, переклад з української вірша Олександра Гаврилюка "Берега Картузська" та інше.

САМОБУТНЯ УКРАЇНА. Об'єднання Синів і Дочок України—ОСІДУ, ч. 181-2, 10 982 рік Дажбожий.

Рік видання цього журналу — органу послідовників так званої РУНВіри — дивовижно нагадує відповідний рік християнського літочислення — 1982-ий. Журнал відзначається не тільки цим одним нагадуванням.

Формально журнал проповідує відродження поганства, про яке не збереглося послідовних відомостей. По суті ж журнал віддзеркалює спроби богошукачів-атеїстів заповнити душевну порожнечу сурогатом віри — на зразок марксизму-ленінізму. Не випадково, що абсолютна більшість послідовників РУНВіри — вихідці зі сходу України, які виховані в ті часи, коли сурогат релігії активно — і навіть успішно — пропагувався.

Підмінивши ідею всесвітнього Бога ідеєю про "самобутнього" українського Дажбога, пропагандисти нового поганства грають на почуттях політичних, — але не духовних — певної частини громади.

Як і слід сподіватися, журнал "Самобутня Україна" не дає — і не може дати — переконливих доказів існування Бога: в усіх примітивних і фор-

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668
If not delivered please return to:
NOVI DNI
Box 126, Postal station "N"
Toronto, Ont., Canada M8V 3S4

мальних релігійних віруваннях відсутній момент богоявлення, особистого контакту Бога з людьми. Послідовники РУНВіри у кращому випадку відзначаються душевною розпущею богошукачів. У гіршому ж випадку — нерозумінням суті усякої віри, недобачанням різниці між релігійним братством людей і клубом, створеним для позарелігійних вигод. — Я. Х.

НОВІ ВИДАННЯ

Мирослав Прокоп. УКРАЇНА І УКРАЇНСЬКА ПОЛІТИКА МОСКВИ. Сучасність, 1981. Друге видання. 176 стор. Ціна — 5 дол. США.

"Автор, спираючись на першоджерельну літературу, розглядає українську політику Москви в період підготовки до Другої світової війни. Він вказує на послідовне намагання керівників СРСР протидіяти зростанню українського руху відродження 20-их років, з'ясовує етапи ліквідації українського опору 20-их років, погрози впродовж 30-их років, окупацію західних областей України та гру Москви українською політичною картою в умовах наближення війни". — Ніна Ільницька.

Адреса для замовлення книжки: Вид-во "Сучасність", 254 Вест — 31 вул., 15-ий поверх, Нью-Йорк, Н. Й. 10001, США.

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ ВИДАВНИЦТВА "НОВІ ДНІ" 4/82

о. М. Пишненко, Англія	\$20.95
І. Торощенко, Віндзор, Канада	15.00
І. Кіт, Бельгія	15.00
В. Педенко, Торінгтон, Канада	10.00
о. Д. Бурко, Зах. Німеччина	10.00
В. Завадський, Австралія	10.00
К. Голецький, Орадел, США	10.00
І. П. Дерев'янка, Бельгія	5.00
Г. Чмір, Дерган, США	5.00
П. Шондра, Іслінгтон, Канада	5.00
Н. Романко, Торонто, Канада	5.00
пані Д. Бридгид, Гамільтон, Канада	5.00
С. Глушко, Торонто, Канада	5.00
пані Лариса Журавель, США	3.00
В. Дзюбенко, Ванкувер, Канада	3.00

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Проф. Н. Шехай, Аргентина 1
пані М. Вознюк, Конолай, США 1

Спасибі всім за допомогу.
Редакція і адміністрація "Нових днів"

КНИЖКИ НА ПРОДАЖ

Петро Волиняк. КИЇВ: читання для 3-ої класи.
4-те видання. Ціна 3.00 дол.

Петро Волиняк. ЛАНИ. Читання для 4-ої класи.
4-те видання. Ціна 3.00 дол.

Д. Чуб: АЛЬМАНАХ — НОВИЙ ОБРІЙ.
256 стор., в м'якій оправі. Ціна 14.00 дол.

Д. Чуб: СО ТІС ІС АВСТРАЛІЯ. 102 стор.
в м'якій оправі. Ціна 5.50 дол.

І. Бережний. УКРАЇНСЬКА МОВА. Початкова гра-
матика української мови, ч. 1. Ціна 3.00 дол.

А. Юрний. КАМІКАДЗЕ ПАДАЄ САМ: оповідання
й фейлетони. Ціна 5.00 дол.

Д. Чуб. З НОВОГВІНЕЙСЬКИХ ВРАЖЕНЬ: на слідах
Миклухи Маклая. Книжка багатоілюстрована.
Ціна 3.50 дол.

В. Винниченко. МІЖ ДВОХ СИЛ. Драма на 4 дії.
Ціна 2.00 дол.

Анатоль Юрний. ЛІТЕРАТУРНІ ЖАНРИ Ч. II.
380 стор., в твердій оправі. Ціна 12.00 дол.

Анатоль Юрний. КРИТИЧНИМ ПЕРОМ.
318 стор., в м'якій оправі. Ціна 8.00 дол.

Іван Овечко. "НУМО ДО ПРАЦІ".
84 стор., в м'якій оправі. Ціна 5.00 дол.

Григорій Костюк. ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО
ТА ЙОГО ДОБА. 283 стор. в твердій оправі.
Ціна 12.00 дол.

Петро Волиняк. ПОГОВОРИМО ВІДВЕРТО.
680 стор. в твердій оправі. Ціна 12.75 дол.

ВСІ КНИЖКИ ЗАМОВЛЯТИ В АДМІНІСТРАЦІЇ
"НОВИХ ДНІВ"